

School facilities

jaargang 35
nummer 2
december 2018

www.schoolfacilities.nl

Platform voor huisvesting en facilitaire processen in het onderwijs

Artis

Een voorbeeld
voor scholen

Groene
maatregelen

Duurzame
schoolgebouwen

FiAC Cursusagenda Voorjaar 2019

Conciërges trainingen

Pedagogisch conciërge <i>3-daagse training</i>	18 januari 2019 € 1.275,-
Conciërge in het onderwijs <i>3-daagse cursus</i>	15 maart 2018 € 1.175,-
Gespreksvaardigheden v. hoofdconciërges <i>3-daagse training leidinggeven en communiceren</i>	7 juni 2018 € 1.375,-
Pedagogisch conciërge 3 <i>3-daagse verdiepingstraining</i>	7 juni 2018 € 1.275,-
Veiligheid, beveiliging en toezicht <i>3-daagse cursus</i>	7 juni 2018 € 1.275,-

Overige FiAC-cursussen

Preventiemedewerker 1 <i>Studiedag</i>	18 januari 2019 € 350,-
Studiedag Belastingen <i>Speciaal voor het onderwijs</i>	25 januari 2019 € 725,-
Sociale media & online incidenten <i>Schoolveiligheid 2.0</i>	25 januari 2019 € 450,-
Huisvestingsmanagement <i>Beheer en beleid voor het onderwijs</i>	1 februari 2019 € 450,-
Praktisch personeelsbeleid <i>2-daagse cursus</i>	15 maart 2019 € 1.025,-
Financieel administratief medewerker <i>3-daagse training</i>	22 maart 2019 € 1.275,-
Crisisbeheersing bij calamiteiten <i>Trainingsdag</i>	22 maart 2019 € 450,-

Kijk voor het actuele aanbod op:

www.fiac.nl

Preventiemedewerker in het onderwijs 1 + 2

Inclusief actuele arbowet wijzigingen

Cursusdatums: 18 en 30 januari 2019

Meer informatie en aanmelden:
www.nishv.nl

Facilitair beheer voor (hoofd)conciërges

3-daagse cursus!

15, 29 maart en 12 april 2019
€ 1.275,- (vrij van BTW)

Facilitair gebouwenbeheer
Coördinatie en planning van werkzaamheden
Omgaan met storingen en klachten
Toezicht op uitbestede werkzaamheden
Arbo en veiligheid

www.fiac.nl

Flink aan de slag

Het is nog even wachten op het Klimaatakkoord, maar ook zonder kunnen scholen flink aan de slag met energie en klimaat. Geïnspireerd door de Jonge Klimaatbeweging togen we voor deze editie van Schoolfacilities naar de Avans Hogeschool in Breda. In mei 2018 had Avans Hogeschool goede hoop de SustainaBull te winnen, een prijs van studentenorganisatie Morgen, gebaseerd op een ranglijst van Nederlandse universiteiten en hogescholen op het gebied van duurzaamheid. Dat lukte niet, maar het enthousiasme dat ze lieten zien werkte aanstekelijk en inspirerend. We gaan in januari 2019 nog een keer naar Avans.

U kunt dan mee en met eigen ogen aanschouwen wat er op een school allemaal mogelijk is. Zonder landelijk akkoord, maar gewoon omdat het zinvol en leerzaam is en het op school kan. U kunt dan al uw vragen stellen.

Het thema duurzaamheid blijkt een fantastisch thema waarop kinderen, docenten, onderwijs ondersteunend personeel en schoolleiding samen op kunnen trekken. Het verbindt en verbreedt rond zaken die voor kinderen en de toekomst van belang zijn. Het thema verduurzaming is voor kinderen een vanzelfsprekend thema. En daarbij ook nog eens een onderwerp waarop we allemaal nog wat te leren hebben. Ook van elkaar. We zijn benieuwd wat we van u en anderen bij u op school kunnen leren. Laat het ons weten.

We horen het graag,

Ingrid de Moel

Inhoud

3

Geen dierentuin

Artis wordt als duurzame proeftuin vol innovaties een voorbeeld voor het onderwijs.

Naar plastic vissen

Hogeschool Avans is één van de meest duurzame onderwijsinstellingen.

Welke maatregel werkt?

Van warmte-koude opslag tot infrarood paneel: welke maatregelen helpen om te minderen met gas?

Nieuwe wetten

Wet- en regelgeving verandert snel. Dit is wat ons de komende tijd te wachten staat.

Rubrieken: Gezien & Gelezen (10), Nieuw op de markt (22), Beroep & Branche (26), Kennispartners (34).

En verder: We laten ons wat wijsmaken (5), Schoonmaakspecialist verandert mee (24), Paviljoen in het groen (28), Zadkine en Gom Onderwijs bieden jongeren perspectief (30)

Colofon

Schoolfacilities is een onafhankelijk magazine voor huisvesting en facilitaire processen in het onderwijs.

Oplage en bereik:

Versijnt 4 keer per jaar in een oplage van 4.200 exemplaren, bij het VO, BVE, HBO, Universiteiten, gemeenten en het bovenschools management van het PO.

Eindredactie:

Ingrid de Moel
Hooglandseweg Zuid 34
3813 TC Amersfoort
Telefoon: 033 - 258 7160
E: redactie@schoolfacilities.nl

Foto omslag: Edwin Butter.

Uitgave van:

Bouwstenen voor Sociaal

ISSN: 1383-6331

Aansprakelijkheid: Uitgever en auteurs verklaren dat deze uitgave op zorgvuldige wijze en naar beste weten is samengesteld. Zij aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die het gevolg is van handelingen en/of beslissingen die zijn gebaseerd op bedoelde informatie.

PRO MEREOR
Inkoopkenniscentrum

GELD BESPAREN IN HET ONDERWIJS
DOOR SLIM INKOPEN EN AANBESTEDEN MET PRO MEREOR, INKOOPKENNISCENTRUM

Een efficiënte inkoop biedt enorme kansen; er zijn flinke besparingen te realiseren. Pro Mereor is specialist in het begeleiden van (Europese) aanbestedingsprocedures en het realiseren van structurele kostenbesparingen in het onderwijs. Al sinds 1995.

PRO MEREOR BIEDT:

- ✓ Inkoop & organisatieadvies
- ✓ Begeleiding Europese aanbestedingen
- ✓ Inkoopworkshops en kennissessies
- ✓ Inkoopcollectieven
- ✓ Interim management / werving en selectie

Inkoop & organisatie advies
Pro Mereor ondersteunt bij de professionalisering van de inkoopfunctie. Wij helpen stichtingen bij de inrichting van de inkoopfunctie in de organisatie zodat het bijdraagt aan de realisatie van de organisatiedoelstellingen en uitgevoerd wordt binnen de vigerende aanbestedingswetgeving.

Begeleiding Europese aanbestedingen
Pro Mereor biedt juridische en vakinhoudelijke ondersteuning bij (Europees) aanbesteden. Door onze ruime ervaring bij aanbestedingen in het onderwijs zijn we goed op de hoogte van de leveranciersmarkten en staan we garant voor een doelmatige en rechtmatige aanbesteding.

Inkoopworkshops en kennissessies
Professionaliseer uw inkoop en breng uw kennis over Europees aanbesteden up-to-date. Speciaal voor bestuurders, directieleden en inkopers binnen het onderwijs organiseren wij diverse workshops en kennissessies over inkoop en Europees aanbesteden.

Inkoopcollectieven voor het onderwijs
Gezamenlijke inkoop moet rechtmatig worden aanbesteed. Door de samenwerking kunt u aanzienlijk besparen op aanbestedingskosten, bovendien wordt de aanbesteding uitgevoerd door de inkoopprofessionals van Pro Mereor. Door u aan te sluiten bij de inkoopcollectieven van Pro Mereor bespaart u veel geld. Immers massa is kassa.

Interim management/ werving en selectie
Pro Mereor bemiddelt bij (tijdelijke) behoefte aan ondersteuning. Zoekt u een inkoopprofessional om uw organisatie te versterken? Neem dan contact met ons op.

Pro Mereor | Burgemeester Weertsstraat 69a | 6814 HM Arnhem | T 026 370 14 76 | E info@pro-mereor.nl | pro-mereor.nl

KWK
HUISVESTINGSREGISSEURS

Hoe krijg je 4000 pubers en 300 docenten gemotiveerd voor een nieuwe duurzame werkomgeving?

WORK. LIVE. LEARN.

Ga naar www.kwkbv.nl of stuur een e-mail naar info@kwkbv.nl

We laten ons wat wijs maken

Door: Bart Jan Westerhof

Dagelijks worden we geconfronteerd met verspilling in de maatschappij, het dreigend tekort aan materialen en de enorme CO₂-uitstoot die we produceren. Gasloos, CO₂-neutraal, circulariteit, Internet of Things en terugverdientijden: termen die met de regelmaat van de klok bij ons binnenkomen. Wat we lezen en horen kan ons niet onberoerd laten. We moeten er iets mee en ik neem aan dat iedereen er al mee aan de slag is.

Bovendien zitten wij in een omgeving waar wij de kinderen van de toekomst een onderdak bieden. Dat die omgeving te wensen overlaat, dat lezen we ook regelmatig. Zie daar de kans om de verandering te maken. En ik denk ook zeker dat we het verschil kunnen maken.

We kunnen van alles: de techniek laat ons dingen mogelijk maken die we niet voor mogelijk hebben gehouden. Met slimme technieken en sensoren halen we data uit gebouwen en als we die dan koppelen met de roosterprogramma's dan zien we welke ruimten niet gebruikt worden. De bezetting van de lokalen geeft informatie door aan het schoonmaakbedrijf of ruimten wel of niet schoongemaakt moeten worden. Verlichting wordt gestuurd

op behoefte en zo is er nog veel meer mogelijk. Kortom, veel informatie waardoor de gebouwen beter beheerd kunnen worden.

Dus de komende tijd staan de Facilitair Managers in het onderwijs voor een mooie uitdaging. Van belang hierbij is om met de juiste focus aan de slag te gaan. Te vaak laten we ons iets wijs maken door de toeleveranciers die ons producten aanprijzen waar we in het beheer last van hebben. Mooie installaties waarvan de werking in de praktijk te wensen overlaat of niet doet wat er beloofd is in de ontwerpfase. De hinder die we daarvan ondervinden kan enorm zijn. We zouden daarvoor moeten waken de komende tijd. Duurzaamheid moet ons niet duur komen te staan in de beheersfase.

Verduurzaming moet verder gaan dan alleen een label. Een label is mooi, maar wat betekent dat voor de organisatie van het onderhoud, wat betekent dat voor de leerling? Welke verandering is daadwerkelijk nodig? Willen we dus echt het verschil maken, dan gaan we voor duurzaam, datagedreven beheer van het onderwijsvastgoed. Dit kunnen we niet alleen, maar hiervoor hebben we elkaar nodig. Laten we ons niets wijsmaken, maar laten we de handen ineen slaan. Samenwerken is lonend, de goede voorbeelden zijn er. Kennis delen en elkaar ontmoeten. Dat moeten we doen de komende tijd. Wie meldt zich?

Bart Jan Westerhof
Facilitair Manager Scholengroep Over en Midden Betuwe
Email: b.westerhof@sgomb.nl

Van dierentuin naar duurzame proeftuin

Rembrandt Sutorius Foto: Roger Cremers

Artis heeft grootse plannen als het gaat om het verduurzamen. Dat is iets vanzelfsprekends, vindt directeur Rembrandt Sutorius. “Als wij het kunnen, kan iedereen het.”

Door: Nienke Zoetbrood

“Noem ons alsjeblief geen dierentuin”, zegt Rembrandt Sutorius, nu bijna een jaar directeur van Artis. De jongste directeur (36) uit de geschiedenis van het Amsterdamse park heeft plannen die veel verder gaan dan dat ene woord. Sutorius heeft ambitieuze doelen voor Artis: hij wil voor 2030 helemaal van het gas en de fossiele brandstoffen af. “We willen ook het restafval terugbrengen naar nul, een circulaire waterhuishouding en groene daken”, zegt hij. “We willen de biodiversiteit en de bodem verbeteren en insectenhôtels in het park plaatsen. Artis kan een proeftuin zijn van duurzame innovaties, bijvoorbeeld door warmte te winnen uit het grachtwater.”

Dat is niet makkelijk in het park in hartje Amsterdam. “De dingen zijn vrij ingewikkeld hier”, zegt Sutorius met gevoel voor understatement. Ga maar na: alle vijftig gebouwen in het park zijn verschillend en bijna de helft daarvan is monumentaal, zoals het gebouw waar Sutorius zelf werkt, een voormalig pakhuis uit 1888. Alles wat in het park leeft heeft uiteenlopende wensen: de slangen gedijen bij een andere temperatuur dan de apen, en de tropische planten hebben juist behoefte aan een warm

en vochtig klimaat. En Artis heeft geen extra geld beschikbaar voor de verduurzaming. Want de subsidie van de gemeente is de afgelopen jaren verlaagd.

Van microbe tot ster

In het hoofd van Sutorius zijn de ambitieuze verduurzamingsplannen niet een extraatje, het is een inherent onderdeel van wat Artis is. Kijk maar mee, wijst de directeur: “We zijn niet alleen een dierentuin, we zijn een natuurtuin. In Micropia

kijken we naar micro-organismen, het allerkleinste leven op aarde, en in het planetarium kijken we naar de sterren. Van het kleinste tot het allergrootste, alles in de natuur is met elkaar verbonden.”

“Vanuit de ruimte kijken we ook terug naar de aarde: hoe zag de aarde er twintig, dertig jaar geleden uit? We zien ontbossing en overstromingen. Zonder natuur bestaan er geen dieren. Zo kunnen we geen dieren houden zonder ook naar de natuur te kijken. En laten zien dat mensen verantwoordelijk met de natuur moeten omgaan. Duurzaamheid is dus niet aanvullen op wat we al doen, het is de basis van wat we doen.”

Het grote publiek

De directeur heeft zijn werkkamer in het midden van het park, linksaf bij de wolven. Voor de ramen van het monumentale pand hangen netten zodat de reusachtige gieren, die in de volière onder het raam leven, niet naar binnen vliegen. “Afgelopen maart hebben we de jongen van deze vale gieren teruggezet in Sardinië”, zegt hij met een knik naar het raam, “daar was hun aantal erg teruggelopen. Ik zou meer diersoorten in de

natuur willen terugbrengen, maar waar kun je gorilla's uitzetten? Ze hebben geen habitat meer of worden gestroopt. We zijn op zo'n grote schaal bezig de natuur te verwoesten. We hebben nu in Artis al een diersoort dat uitgestorven is, de algazel. Daarom moeten we hier niet alleen over vertellen, we moeten er iets aan dóén.”

Zelf actie ondernemen dus, en daar vervolgens over vertellen. Ook dat past bij de 'core business' van Artis, zoals Sutorius verwoordt: educatie. “Het grote effect is niet dat wij voor 2030 van het gas afgesloten worden. Het gaat erom dat we mensen bereiken en meenemen op onze zoektocht, vooral jongeren van deze en komende generaties. Niet door alleen de goede verhalen te vertellen, maar door eerlijk te vertellen wat wel en niet lukt. Bijvoorbeeld door een duurzaamheidsroute in het park te maken, die bezoekers langs de innovaties en oplossingen leidt.”

“Het is gewoon zo”, zegt Sutorius met klem, “dat het klimaat nog altijd een elitair onderwerp is. Artis is volks. Hier komen jaarlijks 1.4 miljoen bezoekers onder wie 130 duizend schoolkinderen. Ik denk dat we, door het grote publiek te bereiken, voor een gedragsverandering kunnen zorgen.”

Foto: Meike Hansen

Het klimaat is nog altijd een elitair onderwerp.

Leiderschap zonder portemonnee

Sutorius' plannen zijn niet zomaar uit de lucht komen vallen. Eerder werkte hij op het gebied van energietransitie toen hij vanuit McKinsey organisaties en bedrijven adviseerde. Dat is ook hoe hij bij Artis terecht kwam: vier jaar geleden mailde Sutorius de toenmalig directeur of hij diens opvolger kon worden. Of in ieder geval in de avonduren mee kon denken over de toekomst van het park. En zo gebeurde het.

Hoe neem je, als nieuwe directeur, alle medewerkers mee in ambitieuze plannen? “Dat was niet lastig”, zegt Sutorius. Als kersvers directeur werkte hij eerst drie maanden op alle plekken in het park, van het Planetarium tot poep scheppen bij de olifanten, en leerde hij de namen van de ruim tweehonderd medewerkers uit zijn hoofd. “Nu ken ik iedereen, en zij mij. Iedere week lunch ik met andere mensen, dan gaat het van het beleid tot het schoonmaken van de stallen. Want we moeten het werk samen doen.”

“Aan de andere kant”, lacht Sutorius, “kun je wel leiderschap hebben, maar zonder portemonnee is het lastig resultaat behalen. We hebben 160 miljoen nodig de komende jaren en dat hebben we niet. Hoe ga je dat regelen? Je moet de gemeente uitdagen: jullie hebben veel plannen, dit is een kans, maak de mooie woorden waar. En we kunnen niet alles zelf doen. Dus we stellen ons open voor andere organisaties, op gebied van natuurbehoud, maar dat kan ook iets anders zijn. Zo kun je partijen vinden die geld, tijd of kennis willen bijdragen.”

“Wij willen een voorbeeld stellen. Als zelfs wij kunnen verduurzamen, in een park dat bestaat uit rijksmonumenten en verwarmde dierenverblijven, als we het eerder doen dan wat volgens de nationale doelstellingen moet én zonder geld, kan iedereen het. Dan is er geen enkele reden om niet nu aan de slag te gaan.”

We hebben al een diersoort dat uitgestorven is. Daarom moeten we nu iets doen. >>

Foto: Ronald van Weeren

foto: Ronald van Weeren

Olifantenpoep en grachtwarmte

Microben veranderen olifantenpoep in duurzame compost en in de restaurants wordt koffiedik verzameld om oesterzwammen op te kweken – die gaan weer in de burgers. De planten in het park worden besproeid met regenwater uit bassins onder het Vlinderpaviljoen. Artis is al druk bezig om een duurzaam en circulair park te worden, en de ambities liggen nog hoger. “We zijn als we speak bezig met het schrijven van ons masterplan: Artis 2030”, legt Sutorius uit. Wat gaat er precies in het park veranderen, en hoe?

Zonnecellen als zink

“Wil je in 2030 van het gas af zijn – en het is nog onduidelijk of dat haalbaar is – kom je terecht bij innovatieve technieken die nog niet bewezen zijn. Het is mooi om zulke technieken te laten zien. Zoals water uit de gracht halen om Artis en de omringende wijken te verwarmen. Dat werkt met een warmtewisselaar warmtepomp, die warmte uit het water haalt. Nu kan dat met lucht, alleen is dat weinig effectief. Water levert meer op, maar er moet voldoende stroming in de gracht zijn. We onderzoeken nu samen met Waternet hoe we dat kunnen uitvoeren.”

Eén van de grootste uitdagingen zijn de dierenverblijven. In het Apen- en Vogelhuis is het bijna dertig graden, maar staan de ramen open om het gebouw te ventileren. Daarom moet eerst het gebouw geïsoleerd worden, het enkele glas vervangen en een nieuwe manier van ventilatie gezocht worden. Omdat de helft van de gebouwen in het park een rijksmonument is, kijkt de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed nauwgezet mee of het uiterlijk van de panden niet verandert. Daarom worden er zonnecellen ontwikkeld die eruit zien als zink, zodat ze niet opvallen op de daken.

“Ook in de horeca doen we aanpassingen”, zegt Sutorius. “Iets waar we nog lang niet zijn, maar wel willen, is het restafval in de restaurants terugbrengen naar nul. We doen petflessen in de ban en willen een duurzaam assortiment. Vleesverbruik kunnen we verminderen door goede alternatieven te bieden, zoals hotdogs die voor 70% vleesvrij zijn. Omdat we denken dat het goed is, maar ook om het publiek mee te nemen op onze reis.”

Micro-organismen

“Je kunt ook denken aan het inzetten van micro-organismen voor duurzaamheid. Misschien niet direct om toe te passen in het park, maar wel om over te vertellen. Zo kunnen micro-organismen brandstof zijn voor biobrandstof. Wat nog maar weinig mensen weten, is dat er microben zijn die olie kunnen afbreken. Als je die microben als een spray op olie-vlekken kunt sproeien na een ramp met een tanker, kun je de ecologische schade beperken. Er zijn ook microben die je door cement kunt mixen en in een soort winterslaap komen. Als het cement oud wordt en breuklijnen vertoont waardoor water naar binnen komt, worden de microben wakker en scheiden ze een soort lijm uit, waardoor het beton zichzelf herstelt. Dat zijn razend interessante en heel belangrijke ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.”

“We hebben grote plannen, die we alleen met steun van onze partners kunnen uitvoeren. Het gaat vast een worsteling opleveren en misschien lukt ook niet alles”, zegt Sutorius. “Maar we gaan het wel proberen.”

FastLane voor energietransitie

Vanaf 2030 wil Artis in haar park geen aardgas of andere fossiele brandstoffen meer gebruiken. Met vijftig panden, waarvan meer dan de helft monumenten waardoor niet alle mogelijke duurzaamheidstoepassingen zijn toegestaan, is dit een heidens karwei. Daar komt bij dat vrijwel elk verblijf in het Amsterdamse stadspark een ander binnenklimaat kent en er ook energie nodig is voor sommige aanwezige beplanting. De eerste stap die Artis nam om energieneutraal te worden, was de energiebehoefte van het park terugdringen.

Het park heeft besloten daartoe de online tool FastLane in te zetten. FastLane is een ondersteunende procestool dat door Royal HaskoningDHV is ontwikkeld en helpt grip te krijgen op de energietransitie van gebouwen, die bovendien de doorlooptijd van ambities tot besluitvorming voor Artis versnelt. Startpunt hierbij is het meerjarenonderhoudsplan van Artis. Flore Groen, bedrijfsjurist en coördinator duurzaamheid: “Zo voeren we allereerst de projecten uit die we toch al van plan waren te doen. Met FastLane selecteren we op te nemen verduurzamingsmaatregelen die al in ons onderhoudsplan staan en die we dus de komende tijd in samenloop met geplande onderhoudsmaatregelen kunnen uitvoeren.” Daarbij gaat het om meer dan onderhoud alleen, ook het modificeren van gebouwen en kleinere projecten vallen hieronder.

Ook de gemeente Gouda koos voor de FastLane-aanpak. Allereerst werd de kernportefeuille die in aanmerking komt voor verduurzaming vastgesteld. Per pand zijn alle mogelijke duurzaamheidsmaatregelen en de kosten daarvan geïnventariseerd.

Vervolgens zijn deze maatregelen doorberekend op de bijdrage aan de doelstellingen op energiereductie en CO₂-uitstoot. Tot slot is er een inventarisatie gemaakt van relevante maatregelen met de grootste impact.

“De grootste uitdaging was het gebrek aan kennis over verduurzamen”, legt Rachid Ihataren, hoofd van het Team Vastgoed & Grondzaken bij de gemeente Gouda, uit. “We vormden doelstellingen, hadden ambities, maar over de route bestonden wisselende overtuigingen.” Om die reden zocht de gemeente steun bij een adviesbureau.

Wat is FastLane?

Met de inzet van de online tool FastLane wordt de mogelijkheid geboden het gewenste verduurzamingsproces van vastgoed te versnellen. FastLane betreft een gestructureerd proces om tot een concreet vastgoedverduurzamingsplan te komen. Het biedt een kader

waarin een aantal stappen wordt gefaciliteerd, van deskresearch naar een inventarisatie met de eerste bevindingen tot en met een door informatie gestuurd advies door een multidisciplinair expertteam. Het proces wordt daarbij ondersteund door een rekentool die de zaken als CO₂-emissiereductie en energiebesparingen (in euro's per jaar) berekent als een begroting van de investeringskosten. Ook zijn deze uitkomsten in ratio's tegen elkaar af te zetten en kan op basis van sorteringen gezocht worden naar de beste scenario's. FastLane ondersteunt de beslissing van de facilitair manager over de te volgen stappen. FastLane bevat tevens een bibliotheek met daarin op dit moment 120 maatregelen die in binnen- en buitenland al eens zijn ingezet. De bibliotheek wordt continu aangevuld met nieuwe initiatieven uit de samenleving. Opbrengsten en kosten kunnen tegen elkaar afgezet worden. ■

Foto: Edwin Butter

Gezien & gelezen

Betalen moet niet

Steeds meer middelbare scholen stellen laptops of tablets verplicht. Vaak leidt dit tot schrik bij ouders, die onverwachts een flinke rekening op de deurmat zien. De financiering van laptops en tablets in het primair en voortgezet onderwijs ligt complex. Volgens de wet worden digitale leermiddelen niet door de overheid betaald, maar is het verboden om ouders te verplichten de laptop te betalen. Er kan wel een vrijwillige bijdrage gevraagd worden, maar er mag geen druk op ouders worden uitgeoefend om de laptop alsnog te betalen.

Het is van belang dat er gezocht wordt naar een passende oplossing. Zo kunnen de ouders in maandelijkse of jaarlijkse termijnen betalen of kan de leerling een eigen laptop meenemen, als de laptop de juiste software kan draaien. Als ouders het echt niet kunnen betalen, kunnen ze via Stichting Leergeld een regeling treffen. Die beoordeelt of het gezin in aanmerking komt voor hulp. Dan gaat de stichting in gesprek met de school om een regeling te treffen.

Volgens de stichting komt het echter nog te vaak voor dat scholen niet duidelijk vermelden dat de betaling van de digitale leermiddelen alleen vrijwillig is voor de ouders. Verplichten is verboden en dit duidelijk communiceren behoort ook tot één van de taken van de school.

www.bndestem.nl

Einde van de klas

Terwijl de roep om het lerarentekort te stoppen luider wordt, ontstaan initiatieven met veel meer impact: nieuwe onderwijsvormen die de ontwikkeling van het kind centraal stellen, in plaats van het onderwijssysteem. PIT kinderopvang & onderwijs in Zwijndrecht biedt bijvoorbeeld één integrale ontwikkelingslijn van 0 tot 13 jaar. De scholen heten 'kindcentra', leerlingen worden niet apart maar bij elkaar opgeleid.

In Zwartsluis startte Jan Spanjer van Accrete al in 2004 een Integraal Kindcentrum (IKC). Intussen is de integratie van kinderopvang en onderwijs de standaard binnen Accrete. Nu werkt men toe naar een gepersonaliseerde leeromgeving voor elk kind, zonder scheiding door muren of modaliteiten. "We zijn bezig het jaarklassensysteem af te schaffen. Op kleinere scholen hebben we de muren letterlijk doorgebroken. Kinderen

zitten bij elkaar in één ruimte op sociogram, niet meer op leeftijd." Onderwijs moet gaan over brede persoonsontwikkeling, is zijn stellige overtuiging. "Onze vraag moet zijn: wat heeft een kind over tien jaar nodig om goed en gelukkig te functioneren? Het vak van docent zal steeds minder om kennisoverdracht gaan en steeds meer over coaching."

Joke Snippe, bestuurder van de Marnix Academie in Utrecht, vindt ook dat het tijd is om afscheid te nemen van de traditioneel ingerichte school. "We moeten naar grotere groepen, waarop meerdere leerkrachten, onderwijs-assistenten en leraarondersteuners worden ingezet." Over één ding zijn de bestuurders het volledig eens: geen les kunnen geven omdat de leerkracht ontbreekt, dat wil je niet verkopen.

www.verus.nl

Een nieuwe school

Er komt wettelijk meer ruimte om een school te beginnen. Aanvragen voor nieuwe initiatieven worden na de wetwijziging vooraf getoetst op daadwerkelijke belangstelling en de te verwachten kwaliteit. Met dit wetsvoorstel hoopt het ministerie dat het scholenaanbod beter aansluit bij de wensen van de ouders en de leerlingen. Op dit moment is er nog beperkt ruimte voor het starten van nieuwe scholen.

De nieuwe wet maakt het mogelijk om op basis van daadwerkelijke belangstelling van ouders en leerlingen een school te stichten. Een initiatiefnemer kan voor het meten van de belangstelling gebruikmaken van ouderverklaringen of een marktonderzoek. Op basis van de belangstelling wordt berekend of de school op lange termijn in staat is om voldoende leerlingen aan zich te binden.

Daarnaast regelt het wetsvoorstel dat de Inspectie van het Onderwijs voortaan voorafgaand aan de oprichting een school toetst op kwaliteit. Op die manier ontstaat meer zekerheid dat een school zal bijdragen aan goed onderwijs. In het wetsvoorstel wordt op verschillende manieren rekening gehouden met het bestaand onderwijsaanbod. Een initiatiefnemer nodigt de bestaande schoolbesturen, het samenwerkingsverband en de gemeente uit voor een gesprek waarin kan worden besproken of ideeën ook binnen een bestaande school vorm kunnen krijgen.

www.rijksoverheid.nl

Ontdek de ruimte

Er is meer ruimte op school dan je denkt. Ruimte die gebruikt kan worden voor de ontwikkeling van het onderwijs of voor je eigen professionalisering. Scholen mogen zelf bepalen hoe ze deze tijd en ruimte invullen. In de publicatie 'Ontdek de ruimte' vind je informatie over de regels en de mogelijkheden.

De publicatie gaat in op thema's als onderwijstijd en onderwijsinhoud, maar ook inspraak en verantwoording. Zo bieden de regels bijvoorbeeld ruimte aan leerlingen om lesuren aan een ander vak of aan zelfstudie te besteden.

Om meer tijd en ruimte te creëren voor onderwijs op maat en om de werkdruk te verminderen, hebben sociale partners in de CAO VO 2018-2019 afgesproken de lestaak te verminderen. De vrijgekomen uren kunnen leraren inzetten als ontwikkeltijd en tijd voor verbreding en verdieping. Scholen moeten dit schooljaar afspraken maken over de invulling van deze tijd en hoe ze de lestaakreductie willen opvangen.

<https://ontdekderuimte.leraar.nl>

Tegen hackers

Bijna de helft van de onderwijsprofessionals vindt dat hun onderwijsinstelling onvoldoende beveiliging tegen hackers heeft. Ook geeft een derde van hen aan dat de onderwijsinstelling de online privacy van haar leerlingen niet kan garanderen. Dit blijkt uit onderzoek van SLBdiensten onder meer dan 300 onderwijsprofessionals.

“Het is zorgwekkend dat zo'n hoog percentage denkt dat de bescherming van persoonsgegevens op hun onderwijsinstelling onveilig is. Deze cijfers stemmen tot nadenken over het niveau van online security binnen onderwijsorganisaties”, zegt Jeroen Borgsteede, algemeen directeur van SLBdiensten. Zeker met de komst van de nieuwe wetgeving op het gebied van gegevensbescherming, is het zorgwekkend dat er zoveel ontbreekt aan de IT-infrastructuur van onderwijsinstellingen.

Gegevens van leerlingen worden tegenwoordig online bijgehouden en

her en der via het netwerk gedeeld. Scholen zijn afhankelijk van digitale leermiddelen. Juist daarom is een goede beveiliging van de systemen cruciaal. “Een gebrek aan expertise en middelen is vaak de reden voor een ondermaats beveiligde online omgeving”, zegt Borgsteede. “Je ziet dat docenten de ICT oppakken, maar hier geen expert in zijn. Onderwijsinstellingen zouden meer geld en tijd moeten vrijmaken om experts aan te nemen of op te leiden, zodat de online veiligheid van hun leerlingen en werknemers gegarandeerd kan worden.”

www.slbdiensten.nl

Creatiever bewegen

Scholen moeten zich creatiever opstellen bij het vinden van plekken om kinderen meer te laten bewegen, aldus het rapport Plezier in Bewegen.

In het rapport doen de Onderwijsraad, de Nederlandse Sportraad en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving een oproep om in lijn met de bewegrichtlijn van de Gezondheidsraad, leerlingen twee keer per dag een half uur matig intensief te laten bewegen. Dat is niet alleen gezond, maar ze kunnen dan ook beter leren, blijkt uit onderzoek.

Andere plekken

Het ontbreken van geschikte ruimte op school wordt door het onderwijs als één van de knelpunten aangevoerd om kinderen meer te laten bewegen. Maar de samenstellers van het rapport zien ook andere mogelijkheden om het bewegen te stimuleren, bijvoorbeeld in speeltuinen, velden en sportaccommodaties in de buurt.

Meer samenwerken

Daarbij pleiten de onderzoekers voor meer samenwerking met sport- en beweegaanbieders, organisaties voor kinderopvang, buitenschoolse opvang, bedrijven en maatschap-

pelijke organisaties. Bijvoorbeeld door het (mede) organiseren van sport- en spelactiviteiten en het over en weer gebruikmaken van bepaalde voorzieningen.

Kansen van een MFA

Opvallend genoeg krijgen multifunctionele accommodaties (MFA's), waar onderwijs en sport onder één dak zitten, geen aandacht in het rapport. Daarin wordt niet alleen de ruimte efficiënt gebruikt maar kunnen ook gemakkelijker onderlinge contacten tussen onderwijs en sport tot stand komen.

Leidende rol gemeenten

Gemeenten zouden een meer leidende rol op zich moeten nemen om kinderen meer te laten bewegen, vinden de opstellers van het rapport. Zij hebben een taak in onderwijshuisvesting (ook bewegingsonderwijs) en zijn vaak verantwoordelijk voor sportaccommodaties. Hun invloed op het halen van de beweegnorm is groot.

Praktijk

Het rapport Plezier in Bewegen biedt overzicht, inzicht en zinvolle aanbevelingen. De theorie is helder en op verschillende plekken in het land zijn mooie plekken te vinden waar onderwijs en sport samen gaan. Mooi materiaal om van te leren.

Meedoen

Dat kan. Bij Bouwstenen start een nieuw gemeentelijk netwerk gericht op gezond bewegen (sport) in combinatie met andere beleidsdoelen.

Werkdruk verlagen

Veel leerkrachten in het primair onderwijs voelen een hoge werkdruk. Om dat te verlichten, hebben de onderwijsvakbonden, het kabinet en de PO-Raad het werkdrukakkoord gesloten: scholen krijgen vanaf dit schooljaar extra geld om de werkdruk te verlagen. De ene school investeert in extra ondersteuning van een vakdocent, een andere school kiest voor ICT. Om deze keuze goed te bespreken, vind je op de website van Platform Werkdruk een 4-stappenplan.

Het 4-stappenplan bestaat uit de volgende fases: analyseren, bespreken, aanpakken en evalueren. Voor elke stap is een pagina met praktische hulpmiddelen en kennis. Praktijkverhalen laten zien hoe andere scholen werkdruk aanpakken. Wanneer je met het team de stappen doorloopt, beantwoord je de vragen:

Waar komt werkdruk vandaan? Wat ga je eraan doen? Hoe kun je de werkdruk effectief aanpakken? Wat heeft het opgeleverd? Met de laatste vraag kunnen teams gelijk zien of ze op de goede weg zijn. Hierna kunnen ze de aanpak bijstellen en opnieuw door het proces lopen. Dit houdt de dialoog op gang en zorgt voor een blijvende aanpak.

De eerste resultaten laten zien dat de aanpak ertoe leidt dat onderwijsteams meer steun van collega's ervaren en vinden dat het werkklimaat in de school is verbeterd.

www.platformwerkdrukpo.nl

Enquête

De VO-raad heeft samen met Bouwstenen een korte vragenlijst voor scholen opgesteld over de ver-

duurzaming van hun huisvesting en hun ondersteuningsbehoefte daarbij.

De vragen geven een beeld van waar VO-scholen op dit moment staan. De invullers krijgen de resultaten in een overzichtelijk rapport retour. Zo kunnen zij de situatie van de eigen school vergelijken met die van andere scholen in het voortgezet onderwijs.

De vragen gaan over de kwaliteit van de gebouwen, de getroffen duurzaamheidsmaatregelen, de financiering daarvan, personeel en organisatie en de ondersteuningsbehoefte.

Meedoen?

Via deze link kunt u de vragenlijst invullen:
<https://bit.ly/vo-verduurzaming>

Duurzaamheid: een serieuze zaak bij Avans

Door: **Schoolfacilities**

In 2030 wil Avans een circulaire bedrijfsvoering hebben die enkel op duurzame energie draait. De Brabantse hbo-instelling kijkt qua duurzaamheid verder dan de eigen organisatie. “Iedereen mag gebruik maken van onze kennis en ervaringen.”

Vijf werknemers van Avans schuiven aan voor het interview in het Grand Café van de hogeschool in Breda. Stuk voor stuk vertellen ze vol passie over het realiseren van de duurzaamheidsambities van de hogeschool. Het draagvlak voor duurzaamheid is groot, aldus John Theeuwes, projectleider circulaire bedrijfsvoering. “De discussie over het ‘waarom’ is allang een gepasseerd station. We hebben het nu vooral over de hoe-vraag.”

Snel draagvlak

Sinds 2013 is bijdragen aan een duurzame samenleving één van de speerpunten van Avans. Bewust koos de hogeschool ervoor om de inhoud van het onderwijs als eerste te verduurzamen. Sanne Damsma, waarnemend programmamanager Avans Duurzaam: “We wilden zo snel mogelijk draagvlak onder docenten en studenten creëren. Alle opleidingen van Avans, 64 in totaal, kregen een AISHE-audit. In de curricula kwamen vakken over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Circulaire Economie.”

Sterren van AISHE

Avans was de eerste hogeschool in Nederland waarbij alle voltijdopleidingen een AISHE-duurzaamheidscertificaat op 2-sterrenniveau hadden. Twee opleidingen behaalden zelfs drie sterren. Damsma: “Tussen de opleidingen ontstond een soort AISHE-strijd. Hebben zij een certificaat? Dan willen wij dat ook!” Nu zijn ze zover dat ze over gaan naar toetsing op opleidingsniveau door de NVAO middels het Bijzonder Kenmerk Duurzaam Hoger Onderwijs.

Vissen naar plastic

Voor studenten die zelf oplossingen willen ontwikkelen op het gebied van duurzaamheid, riep Avans de studentenorganisatie GreenOffice in het leven. De Plastic Whale trok veel aandacht, vertelt Esther Punte, projectleider GreenOffice. “In oktober is een groep studenten met een speciale boot gaan vissen naar plastic en ander afval in de Bredase singels. Er is toen 60 kilo plastic en 30 kilo aluminium uit het water gehaald! Dat soort projecten buiten het reguliere onderwijs staan mooi op het CV van studenten, toch een extra motivatie.”

Positief gedrag

Ook aan initiatieven van andere organisaties doet Avans regelmatig mee. Zoals de Funky Phone Challenge in 2017, een inzamelingsactie waarbij

je afgedankte mobieltjes kon inleveren. Punte: “Als beloning mocht je een spelletje spelen op een E-waste Arcade, zo’n ouderwetse spelcomputerkast uit de jaren 80, maar dan gebouwd van afgedankte elektronica. Zelf hebben we in 2015 en 2016 een actie georganiseerd, waarbij personeelsleden zonnepanelen voor thuis konden aanschaffen tegen een aantrekkelijk bedrag. Kern van die initiatieven was dat positief gedrag werd beloond. Dat proberen we te realiseren met al onze initiatieven.”

Inzicht in verbruik

De bedrijfsvoering kon hierbij niet achterblijven. Zo werd er flink geïnvesteerd in zonnepanelen. “In totaal hebben we nu 1600 panelen, verspreid over al onze locaties”, becijfert Sebastiaan van Velthoven, energiecoördinator bij Avans. “Die voorzien in 4% van de totale energiebehoefte. Dat moet natuurlijk meer worden. Wat nu belangrijk voor ons is: inkoop van groene stroom ten bate van de CO2-reductie en het inzichtelijk maken van ons totale energieverbruik. We willen bijvoorbeeld heel graag weten wat onze energiebehoefte is bij open of gesloten gebouwen. Met die informatie kun je beleid ontwikkelen en bijsturen. Daarover zijn we nu in gesprek met een bedrijf.”

PET-flessen

“Het afgelopen jaar hebben we in het zakelijk reizen een CO2-besparing van 350 ton gerealiseerd”, rekent Theeuwes voor. “In 2020 willen we op het gebied van vervoer 1000 ton hebben bespaard. We zijn er dus nog niet. Gelukkig profiteren we van de kennis van onze docenten en studenten. Ook de samenwerking met onze leveranciers levert een hoop kennis op. Met onze cateraar zijn we in gesprek over de ontwikkeling van een statiegeldsysteem voor PET-flessen. Daarmee willen we het inleveren van die flessen stimuleren. Hard nodig, want per jaar gebruiken we in Nederland 900 miljoen PET-flessen, die lang niet altijd goed worden weggegooid.”

SustainaBul

De inspanningen op het gebied van duurzaamheid werpen niet alleen intern hun vruchten af. In de SustainaBul, een duurzaamheidsranglijst voor het hoger onderwijs, ontwikkelde Avans zich binnen een paar jaar tot de beste hogeschool van Nederland. Dit jaar was Avans de op één na beste hogeschool in de lijst. Inmiddels kloppen andere hogescholen en universiteiten bij de hogeschool aan, omdat ze nieuwsgierig zijn naar hun duurzaamheidsaanpak. Zij krijgen dan zonder problemen alle cijfers en plannen te zien, legt Punte uit.

Iedereen mag gebruik maken van onze kennis en ervaringen.

Kennis en netwerk

Ook het voortgezet onderwijs is nieuwsgierig naar hoe Avans omgaat met duurzaamheid, vertelt Willem Story. Als voormalig Avans-student en docent op een middelbare school ziet Story van dichtbij dat het voortgezet onderwijs moeite heeft om duurzaamheidsambities om te zetten in concreet beleid. “Dingen als LED-verlichting en afval scheiden zijn daar nog geen gemeengoed. De scholen willen wel, maar ze hebben niet de kennis en het netwerk om duurzaamheid serieus aan te pakken. Hen helpen we graag. Met mijn ervaring en verhalen uit de GreenOffice hoop ik hen op de goede weg te helpen.”

Circulair

In 2030 wil Avans een circulaire bedrijfsvoering hebben die enkel op duurzame energie draait, waarbij afval als grondstof dient voor nieuwe >>

materialen. Bij die ambitie horen onder meer een nieuw, energieneutraal gebouw en meer lessen op afstand om zo de CO₂-uitstoot van het reizen terug te dringen. Theeuwes: “5 tot 10% van de studenten komt nu nog met de auto naar school. We willen graag dat ook deze groep in de toekomst met de fiets of het openbaar vervoer naar onze scholen komt. We zijn er nog niet qua duurzaamheid, maar ik weet zeker dat we onze ambities richting 2030 kunnen waarmaken.” ■

Avans in getallen

Hbo-instelling in West- en Midden-Brabant

54 opleidingen

13 locaties

4 steden (Breda, Den Bosch, Tilburg en Roosendaal)

31.474 studenten (oktober 2018)

2.854 medewerkers (september 2017)

187.378 m² bruto vloeroppervlak

Uitnodiging rondleiding en kennisbijeenkomst

Bouwstenen voor Sociaal organiseert samen met de betrokkenen uit dit interview een kennisbijeenkomst voor primair, voortgezet en hoger onderwijs over de duurzaamheidsaanpak van Avans en hoe dit te vertalen naar de eigen organisatie. Deze bijeenkomst vindt plaats op 17 januari van 10 tot 13 (met lunch) in Breda. Meer informatie over de aanpak van Avans en deze bijeenkomst treft u op www.bouwstenen.nl/avans-hogeschool-duurzaam

AISHE

AISHE staat voor Auditing Instrument for Sustainability in Higher Education en meet de mate waarin duurzaamheid geïntegreerd is in het onderwijs. Beoordeling vindt plaats op basis van een zelfevaluatie, een documentanalyse en (audit)gesprekken met management, docenten, studenten, ondersteunend personeel en werkveld. De beoordeling gebeurt door het onafhankelijke adviesbureau Hobéon.

Een WKO vraagt ook energie

Dunamare onderwijsgroep investeerde een kleine tien jaar geleden in WKO-installaties op vijf van haar locaties. Nu blikt Kees Beentjes, senior adviseur huisvesting bij Dunamare, terug. Eén ding werd de afgelopen jaren duidelijk: de praktijk is anders dan de theorie.

Door: Tommy van Eldik

De Warmte Koude Opslag-installaties (WKO) waren bedoeld om warmte en kou aan de bodem te onttrekken, op te slaan en te gebruiken als energiebron voor het verwarmen of koelen van de schoolgebouwen. De cv-ketel hoefde dan niet meer aan, was de bedoeling.

Overschot aan koude

Dat klinkt goed in theorie, maar de praktijk bleek weerbarstiger, merkte Beentjes. “Op twee vergunningsvrije locaties functioneert de WKO naar tevredenheid. Op twee andere locaties was er echter onbalans tussen de hoeveelheid opgeslagen warmte en kou. De nieuwe Waterwet zegt dat je binnen de vergunning een maximum van 10% koude-overschot mag genereren. Dunamare bezit nog oude vergunningen waarbij een balanssituatie (geen overschotten) bewaakt dient te worden. Het overschot werd op beide locaties ruim overschreden: tussen 30 en 50%.”

Vreemde situatie

Dunamare werd gedwongen om de twee WKO's uit te zetten. Tijdelijk keerde men terug naar de cv-ketel om de onbalans in de grond te herstellen, vertelt Beentjes. “Nu moest de cv-ketel bijstoken om binnen de wettelijke kaders van de Waterwet te blijven en de vergunning te houden. Het energieverbruik en de CO₂-uitstoot gingen daardoor omhoog. Een vreemde situatie, omdat

Dunamare de weg van de duurzaamheid was ingeslagen en het gebruik van gas juist flink wilde verminderen.” Harry van Wijk, de voorganger van Beentjes bij Dunamare, en installatieadviseurs van leverancier Sweco onderzochten hoe het kwam dat er zo'n groot koude-overschot was. Wat bleek: de warmtewinning in de luchtbehandelingskast deed het niet, drycoolers op de daken stonden in storing, installatie-instellingen klopten niet en het werkelijke gebruik strookte niet met de berekeningen.

Invloed op de burens

Beentjes nam contact op met de provincie Noord-Holland, die de handhaving op de Waterwet uitvoert, om de mogelijkheid tot herziening van de vergunning te verkrijgen. De provincie stelde voor om drie varianten uit te zoeken, alvorens een besluit te nemen: de situaties als vergund, 10% koude-overschot en volledig gasloos. Bij één van de twee locaties zorgde de keuze voor de gasloze variant voor een koudeoverschot van 23%. Gelukkig was dat op die plek geen probleem. Beentjes: “In de buurt van deze locatie staan geen gebouwen, waarvan de warmtevoorziening beïnvloed zou kunnen worden door de koudeopslag van onze school. Op de andere locatie hadden we dat probleem wel, daar staan een ziekenhuis en een hotel in de buurt. Het risico bestond dat het koude-overschot in de grond de watervoorzieningen van beide gebouwen negatief zou beïnvloeden

op lange termijn. Sowieso is het nog erg lastig om 100% zonder gas te werken. Denk maar aan het verwarmen van douches en tapwater.”

Kraters in de bodem

Een andere locatie van Dunamare kreeg met een probleem van een totaal andere aard te maken: de weerstand van de bodem onder de school. Die weerstand bleek groter te zijn dan verwacht. “Daardoor moest de WKO harder draaien om warmte en koude uit de grond te halen. Het gevolg was dat er kraters in de oppervlakte ontstonden, omdat de bodem wegzakte vanwege luchtbelletjes onder de grond”, legt Beentjes uit. Voorlopig heeft Dunamare de WKO op deze locatie buiten werking gesteld en staat de cv-ketel tijdelijk aan. Op termijn wordt er een luchtwarmtepomp naast de school neergezet. Beentjes kijkt uit naar de werking van deze pomp. “Over het algemeen is zo'n pomp voorspelbaarder dan een WKO.” De luchtwarmtepomp zal naast meerdere schoolgebouwen van Dunamare komen te staan.

Warmte uit het riool

Het is niet de enige nieuwe energiebesparende maatregel van de onderwijsgroep. Eén nog te bouwen vestiging gaat zelfs volledig gasloos draaien. Op een andere locatie is men aan de slag gegaan met riothermie: gebruik maken van warmte uit het riool. Met behulp van warmte-wisselaars die in het omhulsel van de riolbuis zitten kan er warmte uit het riool en de grond eromheen worden getrokken. “De temperatuur van het water dat door het riool stroomt, is zo’n 20 graden Celsius. Een uitstekende temperatuur voor de warmtevoorziening”, licht Beentjes enthousiast toe.

Cv-ketel als back-up

Voor scholen die ambities hebben om met een WKO aan de slag te gaan, heeft Beentjes een paar tips.

“Schakel allereerst een bureau in dat al behoorlijk wat ervaring heeft met WKO-installaties. Besteed ook veel aandacht aan de monitoring van het zogenoemde Coëfficiënt of Performance-getal (COP). Dat getal geeft aan hoe efficiënt de WKO opereert. Hoe hoger de COP, hoe hoger de efficiëntie. Heb je problemen met de WKO? Schroom niet om contact op te nemen met de partij die de vergunning voor de installatie heeft verstrekt, in ons geval de provincie Noord-Holland. Vaak kunnen dat soort organisaties jou helpen om te zoeken naar een oplossing. En het is verstandig om de cv-ketel niet meteen weg te doen. Onze ervaringen met de WKO's en warmtepompen tonen aan dat je met complexe omstandigheden te maken krijgt, die bovendien regelmatig kunnen veranderen. Dan is het fijn als je in nood kunt terugvallen op de cv.” ■

Andere ervaring met WKO's

Stichting Swalm en Roer, actief in de gemeente Roermond en Roerdalen, gebruikt twee WKO-installaties. Het gasverbruik is afgenomen en het elektriciteitsgebruik toegenomen. Wel moet de werking van de WKO's gemonitord worden en is veel aandacht voor onderhoud nodig.

Unicoz Onderwijsgroep uit Zoetermeer heeft meerdere gebouwen met een WKO-installatie. Daardoor is het gasverbruik verlaagd. Hoewel er inregelproblematiek was, vindt Unicoz WKO's aan te bevelen.

Breedzaam in Breda heeft bij de renovatie van schoolgebouwen niet voor WKO's gekozen. Zij vindt de techniek te beperkt en de risico's te groot.

Deel ook uw ervaring

Wilt u ook uw praktijkervaring en tips delen met het werkveld? Stuur dan een mail naar nieuws@bouwstenen.nl en/of reageer op de website (zoekterm **Bouwstenen duurzaam en fris**) Wilt u net een slagje dieper, meldt u dan aan voor het **Bouwstenen-netwerk voor onderwijshuisvesting**. Flink aan de slag met duurzaam en fris.

Vier vragen over infrarood panelen

Er wordt veel gesproken over infrarood panelen als vervanging voor cv-ketels. Hoe werkt het en waar is het geschikt?

1. Wat zijn infrarood panelen?

Infrarood is een vorm van straling die warmte afgeeft. Nieuwe gebruikers moeten vaak even wennen omdat de warmte anders is dan van radiatoren. Dat komt omdat niet de lucht direct verwarmd wordt, maar muren, objecten of personen. De objecten geven de warmte vervolgens af aan de lucht. Een infrarood paneel kan op het plafond of aan de muur gemonteerd worden. Ze hebben een stralingsbereik van ongeveer drie meter, en verwarmen alles wat direct blootstaat aan het paneel. Voor grotere ruimtes zijn meerdere panelen nodig.

2. Waarom infrarood panelen (of niet)?

Een infrarood paneel zet elektriciteit om in warmte, waardoor het een alternatief is voor warmte die opgewekt wordt door gas, zoals bij een cv-ketel. Het kan dus bijdragen aan het terugdringen van het gasverbruik. Infrarood panelen staan niet op de lijst van maatregelen voor onderwijsinstellingen van het kenniscentrum InfoMil. Hoe duurzaam de panelen zijn, hangt af van hoe goed het gebouw geïsoleerd is, en of het als hoofd- of bijverwarming

4. Hoe gebruik je ze optimaal?

De panelen hebben wat tijd nodig om ook het meubilair op te warmen. Daarom is het belangrijk dat ze op tijd aan staan. Bij Stichting Voila starten de panelen bijvoorbeeld om zeven uur 's ochtends, zodat docenten en leerlingen de schooldag met een aangename temperatuur beginnen. De panelen bij basisschool de Blauwe Ster in Monnickendam starten 's morgens een half uur voor de school opengaat en verwarmen dan tot circa 18 graden Celcius.

Infrarood panelen zijn met name geschikt voor ruimtes die tijdelijk worden gebruikt en als bijverwarming. Als ze intensiever worden gebruikt, is een combinatie met andere maatregelen handig, zoals zonnecollectoren en een warmtepomp. Bij de Blauwe Ster verwarmen ze bijvoorbeeld bij met de ventilatielucht via een warmtepomp op het dak. De panelen worden via sensoren centraal gestuurd en de warmte van de leerlingen en apparatuur in de klas geeft aan dat de infrarood verwarming uit of lager kan.

Bronnen

1 jaar ervaring bij Stichting Voila, in Leusden (Wichert Eikelenboom, 2018)

1 jaar ervaring Stichting Tabijn, (Wil Kaandorp, 2018)

Energiemanagement: van data naar besparing

Door: Facilicom Energiemanagement

Grip op energie is het startpunt voor bewustwording en omgang met energiebesparing. Bij energiemangement gaat het erom energieregerelateerde zaken onder controle te hebben binnen een organisatie. Maar hoe werkt dat?

Een Energieregistratie- en bewakingssysteem (EBS) zorgt voor inzicht in en het bewaken van het energieverbruik. Zo'n systeem registreert, bewaakt en monitort het energieverbruik. Met een EBS zijn meetgegevens en waarden van het aardgas- en elektriciteitsverbruik beschikbaar die afkomstig zijn van slimme meters en telemeters in de gebouwen. Geavanceerde en geïnstalleerde software houdt rekening met de invloed die de buitentemperatuur heeft op het energieverbruik. De verzamelde informatie wordt gebundeld in het EBS en deze wordt door middel van een automatische analyse vertaald naar een advies voor de gebruiker. Met deze informatie kunnen klimaatsystemen op de juiste manier worden afgesteld, zodat deze op de meest efficiënte wijze draaien. Het EBS kan ook gekoppeld worden met Gebouw Beheer Systemen (GBS), zodat het EBS relevante meetgegevens van het GBS analyseert en automatisch bijstuurt.

Handig

Het gebruik van een platform voor energiemangement dat fungeert als verbinder voor alle energiege-relateerde zaken ondersteunt het energiemangement nog meer. En om het gemak te vergroten zijn er ook systemen die automatische analyses uitvoeren en pushmeldingen sturen als er afwijkingen in het energieverbruik geconstateerd worden. De gebruiker zoekt dan niet zelf actief in het systeem, maar krijgt de informatie op het moment dat er actie nodig is. Het systeem doet het werk en de gebruiker wordt ontzorgd. De systemen met een applicatie voor benchmarking geven de gebruiker ook inzicht in de prestaties ten opzichte van anderen.

Dashboard

Er zijn ook systemen waarin de verschillende functionaliteiten voor energiemangement zoals inzicht in de meetgegevens, energielabel en -facturatie, verbetermaatregelen zijn gebundeld. Op het dashboard is dan in één oogopslag de voortgang van de verduurzaming van de gebouwen zichtbaar. Naast deze voordelen biedt het gebruik van een energiemangementsysteem ook voordelen met betrekking tot de (wettelijke) informatieplicht. De gegevens kunnen makkelijk worden aangeleverd aan de handhavers. Bovendien wordt voldaan aan de verplichting dat de organisatie inzicht heeft in haar verbruik en actief aan de slag is met energiebesparing.

Verantwoordelijk

Bij de keuze voor een EBS zijn twee zaken van bijzonder belang. Ten eerste dat het systeem voldoet aan de eisen die aan een EBS worden gesteld en dat de registratie van de ondergebrachte energiezaken voldoet aan de wetgeving. Ten tweede dat er binnen de organisatie iemand verantwoordelijk is voor het uitlezen en gebruik van het systeem. De gebruikers van een platform voor energiemangement lopen veelal sterk uiteen. Vaak hebben personen op verschillende niveaus binnen een organisatie andere informatiebehoefte(n). Daarom het pleidooi: maak

Maatregelen

één persoon binnen de organisatie verantwoordelijk voor het energieplatform, en alleen diegene beheert het platform. De aanstelling van één persoon is afhankelijk van een aantal factoren zoals type bedrijf en grootte van de organisatie.

Ontwikkelingen

De technologische ontwikkelingen zijn niet te stoppen. Big data speelt nu al een grote rol in de maatschappij en de vertaalslag naar het energiemangement volgt snel. Informatie - data - over gewoonten en behoeften van gebruikers, weersinformatie en gebruik van installaties worden al apart verzameld. Nu is het tijd om deze informatie te bundelen en te vertalen naar bruikbare informatie voor energiemangement. Door middel van 'machine learning' wordt de voorspellende waarde van de systemen vergroot. Gebruikers op voorhand informeren en voorspellen welke factoren van invloed kunnen zijn op het energieverbruik en de levensduur van installaties. Door informatie uit het verleden te combineren met informatie over de huidige gebruikers van het gebouw en de weersvoorspellingen, wordt benchmarking nog beter mogelijk en komt het energieverbruik nog nauwkeuriger te voorspellen.

Kortom, een energiemangementsysteem toont alle informatie overzichtelijk bij elkaar. Door het overzicht kunnen stappen naar CO₂-reductie en uiteindelijk CO₂-neutraliteit efficiënter, goedkoper en sneller worden onder(nomen).

Dit artikel wordt u aangeboden door
Facilicom Energiemanagement
Tel. 049-559 0500
www.facilicom-energie.nl

Nieuw op de markt

Conciërge-training

Het hoofd bieden aan lastige confrontaties met leerlingen is een belangrijk leerdoel in de trainingen Pedagogisch Conciërge van FiAC. Die zijn recent uitgebreid met een nieuwe driedaagse verdiepingstraining: 'De pedagogisch conciërge als professional'. De behoeften van de doelgroep volgend, wordt zowel aandacht besteed aan het omgaan met en conflicten tussen groepen leerlingen als aan de rol van sociale media en de gevolgen van online dynamiek (pesten).

Ook wordt gewerkt aan de bewustwording van de deelnemers. Ze krijgen inzicht in eigen functioneren: hoe kom ik over, waar functioneer ik goed, waar zijn verbeteringen mogelijk? Doel is de persoonlijke uitstraling te versterken en zelfbewuster over te komen. Er wordt praktisch geoefend met lastige gespreks- en werksituaties, met professioneel tegenspel van trainingsacteurs.

De startdatum van de cursus is 7 juni 2019 (vervolgdata: 14 en 21 juni). Meer over de inhoud van de training leest u op www.fiac.nl.

FiAC Opleidingen & Trainingen
0252 340 413

De Ecozuil

Duizenden Hago-medewerkers zetten zich elke dag in voor meer dan 259.000 leerlingen en studenten in het onderwijs. We zorgen voor een schone werk- en leeromgeving. Maar zijn we ook in staat om het afval dat wordt achtergelaten te reduceren en bewustwording te creëren onder de studenten door inzet van nieuwe technologieën?

Ja, dat kunnen wij absoluut! We hebben aan de 3D-printer een afvalbak toegevoegd. Hoe het werkt? Studenten gooien aan de ene kant plastic afval in de bak en ter plekke wordt er met gerecycled plastic iets nieuws geprint. Dit product rolt in de bak en kan direct meegenomen worden. We noemen deze 3D-printer de Ecozuil. De Ecozuil kan van alles printen: winkelwagenmuntjes, een sieraad, telefoonhoesjes, een badge. Om de interactie te verhogen roepen we studenten op om ideeën aan te dragen.

www.hago.nl

In Control!

Ook dit jaar heeft Bouwstenen een uitgave van 'In Control' over informatiemanagement voor vastgoed- en facility managers in het onderwijs en bij gemeenten. In de publicatie staan artikelen over de stand in het land rond informatiemanagement, de resultaten van diverse Bouwstenen-onderzoeken, voorbeelden van slimme gebouwen, de informatieplicht, de burgerbetrokking, maar ook artikelen over slimme energiesystemen en praktijkervaring met vastgoed en facilitymanagementsystemen en allerlei andere onderwerpen. Net als in voorgaande jaren treft u ook in deze publicatie ook een overzicht van de op de markt beschikbare managementsystemen met hun functionaliteiten, technische specificaties en de beoordelingen van gebruikers. Een hardcopy van de publicatie kost €25,- en kunt u bestellen door een e-mail te sturen naar inge@bouwstenen.nl. De systemen zijn ook te vinden op de website van Bouwstenen.

www.bouwstenen.nl

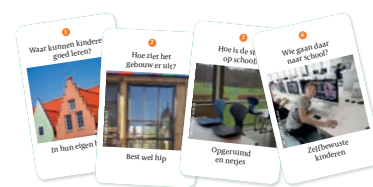

Scholenkwartet

Dit kwartet is speciaal ontwikkeld voor scholen en is gebaseerd op de gedachte dat niet iedere school hetzelfde is en er dus ook niet hetzelfde uit hoeft te zien.

Doel van het spel is het gesprek over de school in de toekomst te faciliteren. Het helpt wensen en keuzes scherp te krijgen, vooral daar waar het gaat om de wijze van leren, de relatie tussen betrokkenen en de 'look & feel' van de omgeving waar les wordt gegeven.

Het spel is ontwikkeld door Bouwstenen voor Sociaal, landelijk platform voor maatschappelijke voorzieningen en vastgoed. Iedereen kan het spelen en het kan overal in het land worden gespeeld.

www.bouwstenen.nl/bouwstenenpublicaties

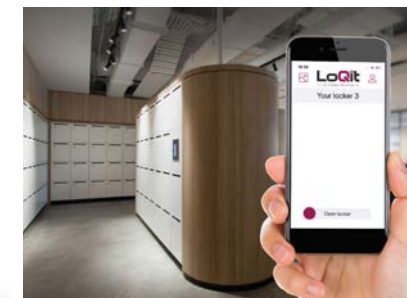

LoQit oplossing

Vanaf heden biedt LoQit een cloud-oplossing waarbij u volledig ontzorgd wordt op het gebied van service en support van het lockermanagement. U hoeft niet meer te investeren in soft- en hardware maar betaalt slechts voor het gebruik ervan. Ook het gehele ICT-beheer van de lockermanagement soft- en hardware zoals back-ups en updates neemt LoQit voor haar rekening. Via een webbrowser of de unieke LoQit App kunt u eenvoudig waar en wanneer u maar wilt de applicatie online benaderen.

De software van LoQit is bovendien eenvoudig te integreren binnen uw bestaande security- of facilitair systeem. Binnen de cloudoplossing zijn er tevens nieuwe functionaliteiten beschikbaar zoals het produceren en uitgeven van kaarten of het koppelen van verschillende betaalterminals. Deze schaalbare cloudoplossing is voor iedereen: van kleine tot grote organisaties. Wilt u meer weten, neem dan vrijblijvend contact met ons op.

www.LoQit.nl

Sensorgestuurd schoonmaken

Slim gebruik van data heeft ook zijn intrede gedaan in de schoonmaakwereld. In het WTC Amsterdam (meer dan 350 bedrijven, meer dan 125.000 m2) plukt het schoonmaakteam van D&B The Facility Group de vruchten van de Tork EasyCube. In alle vouwhanddoek- en toiletpapierautomaten zitten sensoren die het verbruik constant monitoren. Ruim voordat de automaten leeg raken, kan een schoonmaker – met behulp van een tablet – alles bijvullen. Tellers in de toiletten geven aan hoeveel toiletbezoeken er plaatsvinden gedurende de dag. Met behulp van 'smileys' weet de schoonmaker hoe vuil het toilet is en of er moet worden schoongemaakt. Ruimtes die sneller vervuild raken, worden vaker schoongemaakt. 'Schonere' ruimtes kunnen af en toe zonder schoonmaakbeurt. Zo kost het schoonmaken van de sanitaire ruimtes 27% minder uren, terwijl de beschikbaarheid van handdoekjes en toiletpapier is gestegen naar 100%.

www.tork.nl/easycube/

Schoonmaak- specialist verandert mee

Door: Hago

Studenten van een ROC gebruiken hun handen, zitten niet stil en laten hun sporen na in de leslokalen. Op die manier proeven ze van de praktijk en maken ze kennis met hun toekomstige beroep. Aan de schoonmakers vervolgens de schone taak om die sporen uit te wissen en de lokalen weer terug te brengen tot een prettige, stimulerende leeromgeving voor de volgende groep leerlingen.

Een schoonmaakbedrijf speelt een heel belangrijke rol in het creëren van een prettige leeromgeving, vindt Frank Konings, hoofd facilitaire zaken van Gilde Opleidingen. Niet voor niets stelt hij hoge eisen aan de kwaliteit van de dienstverlening van Hago, schoonmaakleverancier van Gilde Opleidingen sinds jaar en dag.

Halen en brengen

“Kwaliteit kun je alleen leveren als je weet wat je opdrachtgever van je verwacht. Hago weet heel goed wat er speelt en waar wij behoefte aan hebben. Dat komt mede door het goede contact dat we in alle lagen van de organisatie met elkaar hebben. Het is mijn taak, en die van onze facilitaire medewerkers, om de rayonmanagers en objectleiders

te voeden met de informatie die zij nodig hebben om hun werk goed te kunnen doen. Ik verwacht van Hago dat zij mij bevragen op onderwerpen die belangrijk zijn om aan onze verwachtingen te kunnen voldoen. Communiceren is halen en brengen.”

Inmiddels hebben Konings en de objectleiders en rayonmanagers van Hago een waar partnerschap met elkaar opgebouwd, waarin ze elkaar constant scherp houden. “We kunnen goed samen door één deur. Maar soms zijn we het even niet met elkaar eens. We zijn kritisch naar elkaar en dat moeten we blijven. Natuurlijk gaan we dan met elkaar om de tafel en bespreken we open en eerlijk wat er dwars zit. Als we tijdens zo'n gesprek obstakels uit de weg

ruimen en nieuwe afspraken maken waar we ons beiden goed bij voelen, stappen we met de neuzen dezelfde kant op weer de deur uit. Een kritische houding helpt ons het beste uit de samenwerking te halen.”

Meedenken en verbeteren

Die kritische houding uit zich ook in het proactief aandragen van verbetervoorstellen. Zoals het behandelen van een gladde vloer in één van de praktijklokalen, om ongelukken te voorkomen. Idee van Hago. Konings verwacht dat een schoonmaakpartner op dergelijke wijze meedenkt. “Wij bieden beroepsonderwijs. Er worden steeds andere eisen aan beroepen gesteld en daar passen wij ons onderwijsaanbod op aan. Dat betekent onder meer dat onze

Van links naar rechts: Frank Konings, Antje Willems, Hanna Ben Ameer.

lokalen regelmatig een metamorfose ondergaan. Een praktijklokaal krijgt een andere functie of we vergroten of verkleinen een lesruimte.”

“Die verbouwingen vinden vrijwel altijd plaats in de vakanties en na zo'n verbouwing is een bouwschoonmaak noodzakelijk. Vanzelfsprekend stellen we van te voren een projectplan op, maar de ervaring leert dat er altijd wel iets in de planning wijzigt. Dat betekent dat Hago – als laatste in de rij – met ons moet meebewegen en zich flexibel moet opstellen. Dat doen ze goed.”

Prioriteiten stellen

De bouwschoonmaak is slechts één voorbeeld van de gevraagde flexibiliteit. De vele evenementen – van open dagen tot last-minute bijeenkomsten met externen – maken planning een flinke uitdaging in het onderwijs. “En vergeet de studenten niet”, vult objectleidster Antje Willems aan. “Wij bewegen om hen heen. Dat is de essentie van schoonmaken op een ROC. Waar de vervuiling is, zijn wij. Daarom is ‘kijken, denken, doen’ – het principe dat wij hanteren om het beste resultaat te krijgen – zo belangrijk.”

Flexibele focus

Collega-objectleidster Hanna Ben Ameer legt uit: “Onze medewerkers stellen zelf prioriteiten: wat moet er vandaag in ieder geval gebeuren? Zij zorgen ervoor dat de school op de belangrijkste eye-catchers, zoals de entree, lokalen en toiletten, in ieder geval netjes is. Het kan zo zijn dat periodieke werkzaamheden even moeten wijken voor een heel vuil toilet. Daar ligt dan de eerste focus, want die springt in het oog, en de periodieke werkzaamheden verschuiven dan iets. Die flexibiliteit hebben we nodig om aan de verwachtingen van Gilde Opleidingen te voldoen.”

Onderwijsspecialist

Konings kan niet anders dan bevestigen dat Hago aan zijn verwachtingen voldoet. “Natuurlijk kan het altijd beter. En als ik iets moet noemen wat we nog kunnen verbeteren is het de wederzijdse haal- en brengplicht van informatie. Al loopt dat eigenlijk ook gewoon al goed. Hago levert de kwaliteit en flexibiliteit die je nodig hebt op een school. Ik vind dat Hago zich met recht onderwijsspecialist mag noemen.”

Verbinding met het onderwijs

Hago, de schoonmakers van Lerend Nederland, maakt graag de verbinding met het onderwijs. Niet alleen zijn de studenten van nu en straks onze (potentiële) klanten, de frisse blik van studenten geeft ons een andere kijk op vraagstukken. Het zorgt voor creatieve oplossingen en innovaties. Daarnaast is de schoonmaakbranche hard op zoek naar energieke medewerkers. Medewerkers die trots zijn om in de schoonmaakbranche te werken.

TOP Academie

We bieden gastcolleges, stages, praktijkcases en student challenges van basisonderwijs tot universitair onder-

wijs. En dat niet alleen. Hago werkt al een aantal jaren samen met TOP Academie. Met TOP Academie geven we leerlingen al werkend een kans op een mooi diploma én mogelijkheden op de arbeidsmarkt.

Hago's locatiemanager Jacco Sondaar heeft dit project samen met Learn2Work uitgebreid naar Rotterdam Ahoy. Jacco: “Leerlingen

van Albeda MBO uit Rotterdam hebben zich opgegeven voor een klas in de TOP Academie. Zes van hen hebben gekozen voor de opleiding tot schoonmaker in Rotterdam Ahoy. Ik begeleid ze samen met mijn collega Quincy Amasia én de docenten van de school. Zo combineren ze theorie en praktijk dagelijks op locatie.”

Manager Facility Services Rotterdam Ahoy Corine Dijkhuizen: “De leerlingen krijgen een unieke kans aangeboden om breder te kijken dan alleen schoonmaak. Ze kijken binnen Rotterdam Ahoy mee naar alle facilitaire onderdelen in het bedrijf. Iedere dag is verschillend, met een grote diversiteit aan evenementen. Die afwisseling is natuurlijk erg leerzaam voor de leerlingen.”

Beroep & branche

School en gemeente

De LVO doet de volgende aanbevelingen:

- Gemeenten en schoolbesturen moeten toe naar het delen en bundelen van kennis;
- En naar het doordecentraliseren van de zorgplicht voor onderwijshuisvesting naar het speciaal, voortgezet speciaal en voortgezet onderwijs;
- PO-scholen zouden minimaal 80 leerlingen moeten hebben om het onderwijs betaalbaar te houden;
- Er moet een stelsel komen waarin gemeenten en schoolbesturen gezamenlijk verantwoordelijk worden voor de huisvesting van scholen middels een huisvestingsplan met reële bouwpreizen;
- De normvergoeding moet verhoogd om aan de Bouwbesluit-eisen te voldoen. Dit kan alleen als er ook aan de inkomstenkant van de gemeenten het nodige gebeurt!

Voorgaande onderwerpen, plus rapporten van de Algemene Rekenkamer en de recente discussie over de (financiële) verantwoordingsplicht van schoolbesturen, leiden tot de gedachte dat een "Schevenings Akkoord 2.0" nodig is. De eerste ver-

sie van dat akkoord zorgde voor de structuurwijziging van 1997, waarbij gemeenten verantwoordelijk werden voor de onderwijshuisvesting. De komende tijd zal de LVO trachten om alle betrokken partijen aan tafel te krijgen voor een integrale benadering van het onderwijs. Wellicht komt hierdoor een nieuw bestel in de steigers te staan...

Volg de ontwikkelingen op

www.lvo-onderwijs.nl.

Veiligheid pilot

De MBO Raad heeft de afgelopen periode een visie op integrale veiligheid in het mbo ontwikkeld. Om deze visie verder uit te werken doen dit studiejaar vijf mbo-scholen mee aan een pilot. Beoogde opbrengst van het pilottraject is een servicedocument dat scholen kunnen gebruiken bij het vormgeven van integrale veiligheid binnen de eigen context. Het servicedocument zal volgend voorjaar tijdens de landelijke dag integrale veiligheid mbo die de MBO Raad voor de scholen organiseert, worden gepresenteerd.

www.mboraad.nl

Ouders en school

Veel gaat goed op school in de samenwerking tussen school en ouders, maar helaas niet altijd. Daarom willen de initiatiefnemers en tweehonderd ondertekenaars van 'Samen zijn wij school' oproepen om de samenwerking tussen ouders en school verbeteren. Tweehonderd zeer diverse organisaties en personen ondertekenden de oproep: politici, ouderorganisaties, scholen, opa's en oma's, maatschappelijke organisaties, leraren en leerlingen bezochten www.samenzijnwijschool.nl om een reactie achter te laten.

Het project 'Samen zijn wij school' is een initiatief van CPS, Driestar onderwijsadvies, Ouders & Onderwijs en Verus. Een bezoeker van de website schrijft: "Contact tussen school en ouders is een kwestie van vertrouwen: vertrouwen tussen school en ouders in elkaar, wat leidt tot vertrouwen van de leerling in zichzelf en in de toekomst." Als de school en ouders beter met elkaar omgaan is dat goed voor het kind. Daarom worden een jaar lang ervaringen en tips gedeeld.

www.verus.nl

Moderniseren

De PO-Raad, VO-raad en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) hebben in januari 2017 afgesproken het huisvestingsstelsel te moderniseren. We zetten in op renovatie, nuancering van het investeringsverbod en de invoering van een Integraal Huisvestings Plan (IHP). De realisatie van deze plannen is volgens de PO-Raad een absolute voorwaarde om de klimaatdoelstellingen te halen. Tegelijkertijd zijn deze plannen 'slechts' het begin, want er zijn veel meer aanpassingen nodig om het huidige huisvestingsstelsel te moderniseren.

Het doel van de modernisering is het verbeteren van de kwaliteit van de onderwijshuisvesting en daarmee de kwaliteit van het onderwijs. Hiertoe hebben de drie organisaties een akkoord getekend. Middels een subsidie van het ministerie van OCW zijn deze plannen verder uitgewerkt. De voorstellen worden momenteel door het ministerie van OCW bestudeerd. Wel moesten de drie partijen nog hun goedkeuring aan de plannen geven. De sectorraden hebben de plannen inmiddels goedgekeurd, de VNG neemt hierover binnenkort een besluit.

Denk hierbij aan het vernieuwen van handreikingen, modellen, scholing en een aangepaste of nieuwe model-

verordening. En natuurlijk speelt geld ook een belangrijke kwestie bij de realiseren van al deze plannen, want het is, volgens de PO-Raad, een illusie om te veronderstellen dat de omvangrijke energietransitie zonder extra investeringen kan.

www.poraad.nl

Kanjer

Een kanjer neemt afscheid. Daarover straks, eerst even dit. In een brief van 15 december 2016, ondertekend door VNG, PO-Raad en VO-raad, staat dat renovatie voor rekening van de gemeente komt en ook de school bijdraagt. Daar is geen woord Spaans bij. Toch is het bijzonder dat een aantal gemeenteambtenaren zegt dat renovatie net zoets is als groot onderhoud en dus voor rekening komt van de school. Als renovatie levensduurverlengend is, kun je het geheel gelijkstellen met vervangen-de nieuwbouw en is de gemeente hoofdfinancier.

Laten we een streep onder deze discussie zetten en alles doen om een goede samenwerking tussen gemeente en school te bevorderen. Met het oog op de komende duurzaamheidsopgave is dat extra belangrijk.

Dan de kanjer. Daarmee bedoel ik natuurlijk Gertjan van Midden, de

onderwijshuisvestingsspecialist van de PO-Raad, die in december afscheid neemt. Hij is zonder twijfel dé onderwijshuisvestingsman in Nederland. Probeer niet hem te overtreffen als het gaat om historische kennis, je bent kansloos. Naast icoon is Gertjan ook een prima collega, altijd bereid een stap extra voor je te zetten. Ik weet dat hij niet houdt van speeches, daarom beperk ik mij in mijn loftuigen. Gertjan bedankt, het ga je goed. Tanja (opvolger), veel succes en veel plezier gewenst!

www.voraad.nl

Paviljoen in het groen

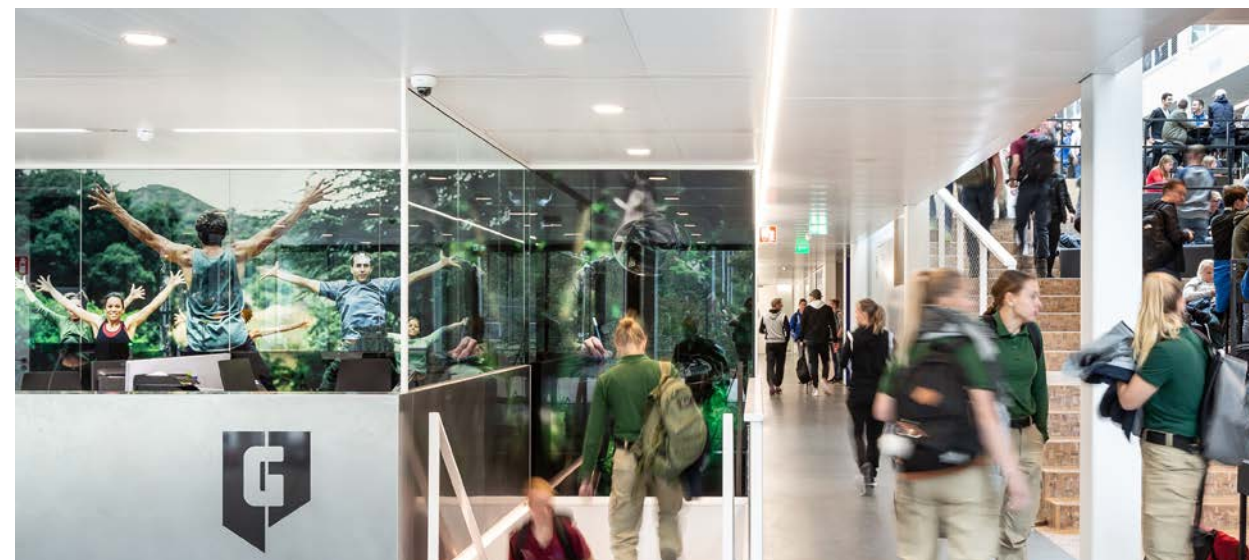
Een goede school geeft niet alleen gedegen onderwijs, maar doet dit in een gebouw dat helemaal ten dienste staat van het onderwijs. Voor de opleidingen Sport & Bewegen en Veiligheid & Vakmanschap nam het Graafschap College in Doetinchem zo'n locatie in gebruik. Het opvallende gebouw voldoet volledig aan de normen voor Frisse Scholen klasse B en qua daglichttoetreding voor een groot deel aan die voor klasse A.

Door: Cepezed

De nieuwe vestiging van het Graafschap College is gerealiseerd op het groene Sportpark Zuid in Doetinchem, een prachtige locatie die ook als inspiratie heeft gediend. Het gebouw is aan drie kanten voorzien van een cortenstaalen voorzetgevel in de vorm van een boomstructuur, afgeleid van de grote bomen in het parklandschap. De stalen tweede huid is niet alleen voor de sier, ze doet dienst als wering van warmte en lichtschittering tijdens de zonnige uren. Omdat de boomstructuur geperforeerd is, kun je er gewoon doorheen kijken en blijft het uitzicht over de groene omgeving behouden.

Functioneel en flexibel

In het ontwerp is veel aandacht besteed aan een opzet waarin voldoende licht, lucht en ruimtelijke beleving samengaan met de functionele eisen. Het overgrote deel van het programma is ondergebracht in twee parallelle, generieke bouwbeuken van drie lagen. Tussen de beuken ligt een groot, centraal atrium, waarvan het vloerveld trapsgewijs oploopt. Met veel verschillende soorten zitplekken is dit het hart van het gebouw. Het is een ontmoetingsplaats en kantine voor alle

gebruikers, 650 leerlingen en staf. De twee externe huurders in het pand hebben een eigen ingang, maar zijn ook vanuit de school bereikbaar.

Het schoolgebouw heeft een constructieve structuur zonder dragende binnenwanden en is opgetrokken uit modulaire elementen uitgezet op een fijnmazig grid. De moduulmaat van de constructie en het gevelsysteem zorgt ervoor dat ruimtes binnen de bouwbeuken eenvoudig te vergroten of te verkleinen zijn. Deze indelingsflexibiliteit maakt het gebouw in de toekomst eventueel ook goed te gebruiken voor andere functies dan onderwijs.

Daglicht

Daglicht is een belangrijk aspect binnen de normen voor frisse scholen, maar ook binnen de signatuur van het ontwerpende architectenbureau, cepezed uit Delft. Daglicht bespaart energie voor kunstverlichting, en is daarnaast van groot belang voor het welzijn van gebruikers. Binnen het nieuwe Graafschap-gebouw voldoet meer dan de helft van de klaslokalen aan de daglichtnormen voor klasse A. Dit komt door het gebruik van hoge bandramen, transparante binnenwanden die deels voorzien zijn van translucet folie en royale daklichten in het atrium, zodat de lokalen van twee kanten daglicht ontvangen. En door de installatieleidingen tussen de kanaalplaten van de constructieve vloeren te plaatsen, zijn de plafonds veel minder verlaagd dan gebruikelijk, zodat meer er vrije hoogte is.

Ruimten die geen daglicht behoeven zoals opslag, garderobes, tutorkamers, spreekkamers en overlegplekken voor kort gebruik, zijn allemaal strategisch onder de grote atriumtrap gepositioneerd. De kunstverlichting is energiebesparende LED-verlichting die schakelt op basis van aanwezigheidsdetectie, maar ook individueel regelbaar is.

Klimaatplafonds

De ventilatie van het gebouw is deels natuurlijk, via te openen raamdelen. Dit is aangenaam en het bespaart op energie voor mechanische ventilatie. De aanvullende mechanische ventilatie vindt plaats op basis van automatische aanwezigheidsdetectie en CO₂-meting. Uit de retourlucht wordt warmte teruggewonnen.

Temperatuurregulatie vindt plaats met klimaatplafonds die een zeer aangename koeling en verwarming bieden. Dit is redelijk uniek voor een school, omdat de koeling tijdens het ontwerpproces vaak wordt wegbezuinigd bij scholen. De klimaatplafonds zijn energiezuinig, omdat koeling plaatsvindt op basis van hoge temperatuur en verwarming op basis van lage temperatuur.

Energie

Conform de Frisse Scholen klasse B heeft het gebouw een energielabel A+++ en een EPC-waarde die ruim 25% onder het wettelijk niveau ligt. Het gebouw is daarnaast volledig gasloos. Een belangrijk deel van de gebruikte energie is afkomstig van

zonnepanelen op het dak. Een aantal daarvan fungeert ook als boilerpaneel ten behoeve van warm tapwater. Het energieverbruik is te meten per gebruiker: het verbruik van de opleidingen en beide huurders wordt zo separaat gemonitord.

Inclusief welzijn

Het nieuwe Graafschap-gebouw heeft nog een reeks andere maatregelen die bijdragen aan een duurzame, gezonde en welzijnsgerichte school. Zo heeft het gebouw zelfsluitende kranen en waterbesparende douchekoppen. Hemelwater wordt geborgen op eigen terrein en de buitenverlichting is vleermuisvriendelijk. Voor de constructie is deels gerecycled beton gebruikt en het gebouw kent geen CKF-houdende (isolatie)materialen. Ook bij de inrichting is goed gekeken naar het materiaalgebruik. Zo hebben alle materialen aantoonbaar lage emissies van vluchtige stoffen en is hout met een herplantingsgarantie toegepast. Aandacht voor welzijn schuilt ook in de aanwezigheid van bijvoorbeeld genderneutrale toiletten.

Jongeren uit Rotterdam-Zuid toekomstperspectief bieden. Hoe? Door hen op een positieve manier kennis te laten maken met het schoonmaakvak. Dat was het doel van Zadkine Startcollege en schoonmaakbedrijf Gom toen ze in 2015 startten met een praktijkgerichte schoonmaakopleiding op mbo-niveau 1. Nu, een kleine drie jaar later, is het initiatief uitgegroeid tot een succesverhaal: afgelopen jaar kregen álle studenten van Entree Werk dienstverlening & facilitair hun diploma uitgereikt.

Zadkine en Gom Onderwijs bieden jongeren perspectief

Door: Gom Onderwijs

“Natuurlijk zijn we er ontzettend trots op dat alle leerlingen hun diploma hebben gehaald. We gingen voor een hele klas geslaagden en dat is gelukt ook”, zegt Emine Turksever, HR-adviseur Opleidingen bij Gom. “Met deze opleiding bieden we jongeren samen met Zadkine Startcollege een belangrijke op-

stap naar een betaalde baan.” “Voor een bepaalde groep jongeren in Rotterdam-Zuid is doorstroming naar mbo-niveau 2 niet haalbaar”, zegt Ineke Mulder, directeur van Zadkine Startcollege. Dat is nodig voor een startkwalificatie. “Specifiek voor deze groep hebben we de nieuwe opleiding ontwikkeld.” Basis hiervoor is het convenant dat Zadkine Startcollege en Gom in 2015 teken-

den met een aantal andere bedrijven, het Startcollege van Albada en het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. Met Entree Werk dienstverlening & facilitair geven Gom en Zadkine Startcollege nu samen succesvol invulling aan dit convenant.

Hart voor de zaak

Wat maakt dit initiatief nu precies zo succesvol? Ineke: “Allereerst een werkgever die goede stageplekken beschikbaar wil stellen. En die vooral ook tijd en moeite wil nemen om deze jongeren goed te begeleiden, samen met onze eigen docenten en stagebegeleiders. In Gom hebben we een partner gevonden die dat kan en daar hart voor heeft. Een ander sterk punt is dat Gom echt een familiebedrijf is, dat merk je aan alles. Dat betekent dat onze stagiairs er gewoon bij horen en dat ze hen niet gauw laten gaan. Ook niet als het eens moeilijk wordt en er een serieus gesprek nodig is.”

Maatschappelijke rol

Emine: “Bij Gom hebben we veel ervaring met jongeren die het liefst in de praktijk leren. We boden al stageplaatsen aan voor studenten van de mbo-opleidingen vanaf niveau 2. Dus toen Zadkine Startcollege ons vroeg om samen een nieuwe opleiding vorm te geven, wilden we graag meedoen. Als één van de grootste werkgevers van de regio Rotterdam hebben we ook een sociale en maatschappelijke rol, vinden we. We voelen ons nauw betrokken bij de stad en haar bewoners en willen een bijdrage leveren aan het bieden van kansen aan nieuwe generaties. Dat wordt van hoog tot laag in onze organisatie onderschreven. Van het topmanagement van Gom en de moederorganisatie Facilicom – tot aan de schoonmaakmedewerkers en objectleiders op de locaties.”

Betrokkenheid en geduld

“Die betrokkenheid in alle lagen van het bedrijf is belangrijk”, vindt Ineke. “We komen helaas ook bedrijven tegen waar de top van een bedrijf het initiatief van harte onderschrijft, maar waar de werkvloer het gevoel heeft ‘opgezadeld’ te worden met de studenten. Dat is geen goede basis voor samenwerking.” “Gelukkig hebben wij voldoende mensen in huis die deze studenten graag begeleiden”, zegt Emine. “Het klopt, niet iedereen is hiervoor geschikt. Belangrijk is de juiste collega’s te selecteren. Mensen

met veel geduld die er ook gewoon lol in hebben om dit te doen. Niet zelden zijn onze begeleiders mensen die zelf ooit een moeilijke carrièrestart hebben gehad. Ze weten dus als geen ander hoe belangrijk het is dat deze jongeren een kans krijgen.”

Roadshow

Cleusa Delgado, docent facilitaire dienstverlening bij Zadkine Startcollege, benadrukt het belang van een goede voorbereiding. “Voordat het schooljaar begon hebben we met de studenten een roadshow georganiseerd. We gingen met hen langs de beschikbare stageadressen, zodat ze een goed beeld kregen van de werkplekken en de nieuwe collega’s. Dat werkt. Van sommige presentaties waren ze meteen diep onder de indruk. Zoals bij het Franciscus Gasthuis & Vlietland, waar general objectmanager Monique duidelijk maakte hoe belangrijk de rol van de schoonmaakmedewerker is. Zonder goede hygiëne kan de chirurg namelijk niet opereren. En het hielp ook dat Monique ooit zelf als schoonmaakmedewerker in het ziekenhuis was begonnen. Dat sprak tot de verbeelding. “Dus zover kun je het schoppen in de schoonmaaksector”, zag je ze denken. Ook hebben we studenten laten ‘pitchen’: ze moesten een sollicitatiebrief schrijven en uitleggen waarom juist zij op die ene plek aan de slag zouden willen. Ze waren heel gemotiveerd, maar vonden het ook erg spannend.”

Het draait om de relatie

“Boven alles draait het om goede relaties”, zegt Ineke. “Die tussen ons en Gom, die tussen Gom en zijn praktijkbegeleiders, die tussen de docent en de student en zo verder. Daarmee bereik je het meest.” Dat beaamt ook Cleusa. “Die goede onderlinge relaties zijn de reden dat er dit jaar, na het eerste pilotjaar, niet één van de vijftien studenten is uitgevallen”, stelt ze. Ook ‘peer-coach’ Melissa Matias heeft daar een belangrijke rol bij gespeeld. Melissa: “Ik heb voorafgaand aan de stageperiode de studenten zeven weken lang

voorbereid en ook tijdens de stage ben ik geregeld bij ze langs gegaan. Bij deze jongeren is het belangrijk om te laten merken dat ze jouw aandacht hebben, dat ze gezien worden. Maar je moet ze ook stevig toespreken wanneer de situatie erom vraagt. Ik heb dus ook wel eens een pittig gesprek gehad met een student, samen met de praktijkbegeleider van Gom.”

Doorstroming

En hoe zit het met de doorstroming? Cleusa: “Alle vijftien studenten van deze Entree Werk klas zijn na de zomervakantie doorgestroomd naar werk of een vervolgopleiding. Een paar hadden ook al een vakantiebaan gevonden in de schoonmaakbranche, prachtig toch?” Student Fatima Absalem: “Ik heb stage gelopen bij Hogeschool Rotterdam, op hun vestiging Blaak. Ik kon heel goed met de mensen daar opschieten. Met mijn Gom-collega Jamila ben ik beste vriendinnen geworden. De mensen zijn sociaal en ik vond het werk leuk om te doen. Of ik ook echt in de schoonmaak wil werken weet ik niet. Eigenlijk wil ik kraamverzorgster worden. Maar het mooie is, met deze opleiding ben ik daar nu wel een eind naar op weg. Dit schooljaar volg ik de opleiding Helpende zorg en welzijn.”

Positief beeld

“Prima toch?”, vindt Emine. “We hebben ook niet de illusie dat alle studenten in de schoonmaakbranche terechtkomen. Voor ons telt dat de studenten op een goede manier kennis maken met het schoonmaakvak en er een positief beeld van krijgen. Sommige van deze leerlingen zijn immers wél onze werknemers van de toekomst. En daar willen we graag in investeren. Daarnaast willen we onze klanten, Zadkine Startcollege in dit geval, meer bieden dan een schone (werk)omgeving. Dat vinden we belangrijk. Ik denk dat we daar met deze opleiding en prettige samenwerking meer dan goed in zijn geslaagd.”

De uitstoot van broeikasgassen moet eind 2020 met tenminste 25% verminderd worden ten opzichte van 1990. Dat heeft het gerechtshof Den Haag geoordeeld in een procedure van Urgenda tegen de Nederlandse Staat op 9 oktober 2018. Welke wet- en regelgeving staat ons nog meer te wachten?

Energiebesparing: wetten en regels

Duurzaamheid staat hoog op de to-do-lijst van Frank Rubel, beleidsmedewerker bij Stichting Swalm & Roer, vertelde hij afgelopen september in Schoolfacilities. Al was het maar vanwege de wettelijke verplichting. Hij heeft groot gelijk: duurzaamheid en energiebesparing zijn onderwerpen die ertoe doen. De uitstoot van broeikasgassen, het Energie- en Klimaatakkoord, de Klimaatwet en het Klimaatplan zijn actuele onderwerpen. Het zijn onderwerpen waarvan de wet- en regelgeving in rap tempo veranderen. Dat blijkt ook uit de recente uitspraak in de procedure van Urgenda tegen de Nederlandse Staat. De uitstoot van broeikasgassen moet eind 2020 met tenminste 25% verminderd worden ten opzichte van 1990, was daarin het oordeel. Wat staat ons op het gebied van wet- en regelgeving te wachten?

Tussendoel

In onze maatschappij volgt het ene akkoord het andere op en wemelt het van de wetten en regels op het gebied van duurzaamheid. De klimaatdoelstellingen van Parijs uit 2015 en de afspraken over energiebesparing (het Energieakkoord van 2013) dragen bij aan de bindende doelstellingen voor het energiestappenplan tot 2050 en de vermindering van CO₂-emissiereductie tussen de 85% en 95% ten opzichte van 1990. Het gaat niet alleen om het einddoel in 2050 of 2040, maar ook om de tussendoelen in 2030 en 2020. Die staan al voor de deur. In 2020 moeten we zoals het er nu voorstaat voldoen aan drie doelstellingen: er moet 20% minder CO₂-uitstoot zijn ten opzichte van 1990, we moeten 20% minder energie verbruiken, en 20% van het totale energiegebruik dient uit hernieuwbare energie te bestaan. Of de Urgenda-uitspraak dit percentage gaat veranderen, moet nog blijken.

Voor onderwijsinstelling gelden de klimaatdoelstellingen en op basis van de Wet milieubeheer zijn alle scholen, ook kleine, verplicht energiebesparende maatregelen te treffen. Vanaf 1 januari 2020 geldt dat de vergun-

ningsaanvragen voor alle nieuwbouw, en dus ook schoolgebouwen, gasloos zijn en moeten voldoen aan de eisen voor bijna energieneutrale gebouwen (BENG).

En verder?

Per 1 juli 2019 treedt het Activiteitenbesluit gebouwen met de informatieplicht (Wet milieubeheer) in werking, vanaf 2020 geldt de maximale waarde Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) van "o" (Bouwbesluit 2012), vanaf 2021 Bijna Energie Neutrale Gebouwen (BENG) voor overige gebouwen en niet te vergeten vanaf 2023 de verplichting van minimaal energielabel-C voor kantoren (Besluit Energieprestatie Gebouwen) en mogelijk een label C of A verplichting voor alle utiliteitsbouw. Voor deze laatste verplichting wordt de definitieve wetgeving voorbereid.

Activiteitenbesluit

Het Activiteitenbesluit geeft algemene milieuregels voor bedrijven. Welke bedrijven? Naast stationsgebouwen, brandweerkazernes, kerken, óók scholen. De datum van 1 juli 2019 is meteen ook de einddatum om aan deze nieuwe energiebesparingsseis te voldoen. Zij die verantwoordelijk zijn voor de bedrijven of instellingen moeten alle erkende maatregelen nemen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder. Voor de gebouwde omgeving zijn de erkende maatregelen ook aangewezen voor de onderwijsinstellingen. Deze maatregelen zijn inclusief duurzaam beheer en onderhoud (DBO). Ook het toepassen van een energieregistratie en bewakingssysteem (EBS) staat als maatregel op de lijst.

Energieprestatie

De energieprestatie van een nieuw gebouw geeft aan hoe energiezuinig een gebouw is. De eisen aan de energieprestatie, uitgedrukt in energieprestatiecoëfficiënt (EPC) worden opnieuw aangescherpt. Hoe lager de EPC, hoe beter de energieprestatie. Dit betekent een Energie-index van 1,3 of beter. Uiteindelijk wordt de EPC voor nieuwbouw vervangen door de BENG-eisen. BENG stelt eisen aan:

de maximale energiebehoefte (kWh/m²/jaar), het maximaal primaire fossiele energiegebruik (kWh/m²/jaar) en het minimale aandeel hernieuwbaar op te wekken energie.

Routekaart

Voor het maatschappelijk vastgoed komt snel de datum van 1 mei 2019 in zicht. Voor deze datum wordt aan gemeenten gevraagd om een routekaart op te stellen over de wijze en het tempo waarop zij hun eigen en maatschappelijk vastgoed gaan verduurzamen. In de routekaart staat hoe en wanneer de CO₂-reductie wordt gerealiseerd, wanneer, op welke manier en welke maatregelen worden voorgesteld of genomen voor het CO₂-arm maken van de verschillende soorten gebouwen. Het vastgoedbezit wordt in beeld gebracht en ook welke gebouwen makkelijk, minder makkelijk of moeilijk te verduurzamen zijn. Bij de routekaart mag de planning niet ontbreken. De routekaart maatschappelijk vastgoed heeft ook consequenties voor de onderwijsinstellingen.

Nieuwe berichten over het wijzigen van wet- en regelgeving volgen elkaar in hoog tempo op, waardoor informatie snel achterhaald wordt. Houd daarom de nieuwsberichten van de overheid over energiebesparing en duurzaamheid nauwlettend in de gaten en meldt u aan voor de nieuwsbrief van Bouwstenen voor Sociaal.

Ondertussen werkt Frank Rubel het komende schooljaar hard aan de duurzaamheid, de energiebesparing en de energieprestatie van zijn schoolgebouwen. Een 'must' omdat het zo 2050 is!

YES! YOU CAN

Meedoen?
Dat kan. Meldt u aan voor de Bouwstenen-nieuwsbrief (gratis) en een van de Bouwstenen-netwerken voor onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring.

Gastvrij Amsterdam

Amsterdam wordt 'de meest gastvrije regio van Europa' als het aan House of Hospitality ligt. Het publiek-private samenwerkingsverband, een initiatief van de ROC's van Amsterdam en Flevoland, kan rekenen op de support van Gom en Axxicom Airport Caddy.

Beide organisaties gaan zich richten op het opzetten van een hybride leeromgeving volgens het House of Hospitality-concept. Doel van dit concept is studenten on-the-job opleiden. Beide bedrijven ontwikkelen daarvoor samen met het ROC van Amsterdam een onderwijsprogramma. Gom en Axxicom Airport Caddy zijn verantwoordelijk voor de coaching, projectdagen, stages en de beoordeling voor de studenten. Praktijkopleiders en -begeleiders voeren het vervolgens binnen de bedrijven uit.

Algemeen directeur Albert van der Meulen van Gom: "De toekomst van het opleiden van jongeren ligt in co-creatie tussen onderwijs en het bedrijfsleven. Op deze manier zorgen we ervoor dat onderwijs en arbeidsmarkt écht op elkaar aansluiten, en zorgen we voor een goed toekomstperspectief voor de volgende generatie".

House of Hospitality zet zich in voor duurzame en structurele vernieuwing van de samenwerking tussen hospitality-bedrijfsleven en beroepsonderwijs. Vanuit gedeeld eigenschap en verantwoordelijkheid wordt gewerkt aan het vergroten van de instroom van (jong) talent en het behoud van medewerkers. Omdat toerisme en horeca in de regio Amsterdam de komende jaren verder groeien en meer goed opgeleid hospitality-talent nodig is.

Gom Onderwijs

Telefoonnummer: 088 298 63 00

Inkoopkenniscentrum

Inkoop heeft een prominente rol binnen het onderwijs. Dit komt onder andere door bewustwording bij bestuurders en directie, als gevolg van de toenemende aandacht op het dossier inkoop en aanbesteden in het 'Onderwijsaccountantsprotocol'.

Pro Mereor is een gespecialiseerd inkoopadviesbureau voor het onderwijs. Klanten variëren van primair onderwijs tot hoger onderwijs. In ruim 20 jaar heeft Pro Mereor een brede klantenkring opgebouwd in onderwijs, zorg en overheid en kan bogen op aansprekende referenties. Ruime ervaring op het gebied van inkoop en Europees aanbesteden koppelt Pro Mereor aan specialistische kennis. Haar dienstverlening kenmerkt zich door een hands-on mentaliteit en een pragmatische aanpak. Praktische advisering waarmee uw organisatie direct aan de slag kan.

De inkoopadviseurs en juristen van Pro Mereor zorgen ervoor dat de aanbestedingswetgeving begrijpelijk en inzichtelijk is en borgen de doel- en rechtmatigheid. De inkoopadviseurs hebben alle kennis in huis om klanten te bedienen binnen uiteenlopende segmenten, zoals onder andere facilitaire diensten en leveringen, hrm-diensten en ICT-diensten. Door de brede ervaring worden klanten voorzien van deskundig en juridisch advies op gebied van inkoop en aanbesteden.

Pro Mereor ondersteunt op het gebied van: Inkopen en organisatie • Europees aanbesteden • Inkoopcollectieven • Inkooptrainingen • Inkoopcontractmanagement

Pro Mereor

Telefoonnummer: 026 3701476
www.pro-mereor.nl

Schoolhulpverlening

Nascholing van hulpverleners is verplicht, maar dat hoeft niet steeds exact dezelfde training te zijn. "Juist door bij de nascholing nieuwe kennis en vaardigheden aan te reiken, breng je de organisatie voor hulpverlening op een hoger plan. Scholen hebben andere karakteristieken en risico's dan bedrijven en dus spreken wij van schoolhulpverlening, een begrip dat voldoet aan de wettelijke eisen. Iedereen die vindt dat een school geen fabriek is, zal die ene letter verschil tussen SHV en BHV begrijpen", aldus Mark den Elzen van het Nederlands Instituut voor Schoolhulpverlening & Veiligheid.

Het concept Schoolhulpverlening & Veiligheid (SHV) vertrekt vanuit een gedegen risico-inventarisatie, zoals wettelijk vereist is. "Je bent verplicht met maatregelen vastgestelde risico's tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. Om voorbereid te zijn op calamiteiten, is er de verplichte opleiding van hulpverleners. In de BHV-wereld is de herhaling vaak een dagdeel met jaarlijks dezelfde inhoud. Volgens NISHV vormt de verplichte nascholing juist een gelegenheid tot verbreding en verdieping. Ook het onderwijs heeft te maken met steeds nieuwe dreigingen. Daar hoort een bredere ontwikkeling van hulpverleners bij."

Ook voor scholen waar de medewerkers een klassieke BHV-training hebben gevolgd, kan NISHV drempelloos nascholing op maat verzorgen. Met extra kennis en vaardigheden dragen de hulpverleners bij aan een toenemende veiligheid op school. Meer informatie over de SHV-basistraining en het SHV-nascholingsaanbod vindt u op www.nishv.nl.

Nederlands Instituut voor Schoolhulpverlening & Veiligheid

Telefoonnummer: 0252 340 413 www.nishv.nl

Lichtkoepels gevaarlijk?

De blootstelling aan daglicht heeft een positief effect op de productiviteit van de mens. Mede hierom worden op steeds meer daken van schoolgebouwen lichtkoepels en lichtstraten geplaatst. Wat men echter niet weet is dat de Nederlandse wetgeving deze objecten als een opening, of gat, in het dak ziet en deze dus eigenlijk classificeert als gevaarlijk.

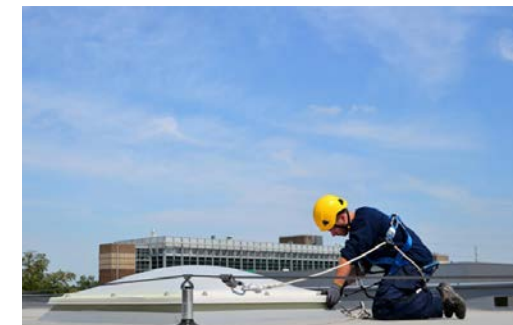
Lichtkoepels worden constant blootgesteld aan verschillende weersomstandigheden, waardoor ze regelmatig schoongemaakt moeten worden om hun effect te behouden. Hiervoor is toegang tot de bovenkant van een lichtkoepel nodig. Echter zijn niet alle soorten lichtkoepels zogenaamd doorvalveilig. Lichtkoepels worden vaak ten onrechte voor veilig aangezien, maar een ongeluk, zoals een val door een lichtkoepel, zit in een klein hoekje.

In de meeste gevallen zal men moeten overwegen om een vorm van valbeveiliging te gebruiken om veiligheid te garanderen. Zo kunnen lichtkoepels veilig worden gereinigd door mensen die aan een horizontaal lijflijnsysteem gekoppeld zijn of die gebruik maken van een serie losse ankerpunten. De gebruiker koppelt zijn harnasgordel door middel van een veiligheidslijn aan het lijflijnsysteem of ankerpunt op het dak, alvorens zich richting de lichtkoepel te bewegen.

Heeft u een situatie met lichtkoepels of lichtstraten die u voor wilt leggen aan een valbeveiligingsexpert? Of kunnen wij u op een andere manier van dienst zijn? Neem dan vrijblijvend contact op met één van onze medewerkers om samen te kijken naar een passende veiligheidsoplossing.

AllRisk valbeveiliging

Telefoonnummer: 0183 56 85 55

Doe mee!

Doe mee!

Doe mee!

Bouwstenen netwerken

Kennisuitwisseling
en -ontwikkeling

Meer informatie:
www.bouwstenen.nl

